

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Gewoon schoonmaken: de troebele arbeidsrelaties in betaald huishoudelijk werk

Botman, S.J.

Publication date
2011

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Botman, S. J. (2011). *Gewoon schoonmaken: de troebele arbeidsrelaties in betaald huishoudelijk werk*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Hoofdstuk 4. ‘Mijn pannenset is nog als nieuw’

Het uitbesteden van huishoudelijk werk

Inleiding

Midas tref ik na kantoortijd in een grand café in het centrum van Amsterdam, in de buurt van zijn kantoor waar hij vijf dagen in de week als journalist werkt.

Midas is 34 jaar en woont samen met Anja, die juridisch leidinggevende bij de rechtbank is en vier dagen in de week werkt. Ze hebben allebei een universitaire studie in Amsterdam gedaan. Daar voegt Midas aan toe: ‘Volgens mij is het heel klassiek hoor wat er uit dit interview komt.’

Midas en Anja wonen nu nog in het centrum, maar hebben een groter huis gekocht in Watergraafsmeer. Ze hebben één zoontje van twee jaar, Tom. Voor hem is er één dag in de week oppas aan huis en drie dagen in de week gaat hij naar de crèche. Midas begint laat op zijn werk en brengt Tom rond tien uur naar de crèche. Terwijl Midas laat doorwerkt, haalt Anja Tom om half zes weer op van de crèche. Anja kookt meestal, Midas doet de afwas. Anja doet de was, Midas strijkt, zijn eigen overhemden dan. Ze houden allebei niet van boodschappen doen, die bestellen ze via internet.

Sinds drie jaar hebben ze een Ecuadoraanse schoonmaakster die eens in de twee weken vier uur komt schoonmaken. Die krijgt daar 30 euro voor en daar zit volgens Midas de reiskostenvergoeding vanuit de Bijlmer bij in. Wanneer ik mij verbaas over het loon van de schoonmaakster belt Midas met Anja. Ze neemt niet op dus hij spreekt in: “Hé met Midas, ik zit hier in het café om een interview te geven over hulp in de huishouding en de schandalige praktijken die daar plaatsvinden, dus ik heb alles maar eerlijk verteld, maar ik wil even een paar dingen weten: hoeveel kost de crèche? En hoeveel uur werkt Carmen nu? Ik heb vier uur gezegd, maar volgens mij is het drie uur, want de interviewster was geschokt door wat wij betalen. Bel me even.” Anja heeft de schoonmaakster aangenomen en de crèche is geregeld via Anja’s werk bij de overheid. Die kosten schat Midas op 1200 euro per maand. De oppas krijgt 5 euro per uur, dat weet Midas wel zeker. Dat de schoonmaakster 30 euro krijgt weet Midas ook zeker. “De avond voordat Carmen komt zegt Anja: jij moet 30 euro gaan pinnen en dat doe ik dan.” Midas en Anja verdienen samen 7700 euro bruto per maand.

In dit hoofdstuk staan de werkgevers centraal. Wie zijn de werkgevers? Hoe doen zij het huishouden en wat besteden ze uit? Waarom besteden ze huishoudelijk werk uit? Midas heeft gelijk, hij en Anja zijn een kenmerkend voorbeeld van huishoudens die huishoudelijke taken uitbesteden. Verschillende kenmerken van de vraagkant worden in onderzoek aangeduid als oorzaak of verklaring van uitbesteding. Het gaat hierbij om kenmerken van werkgevers die ik in deel 4.2. zal bespreken zoals gezinssamenstelling, arbeidsmarktparticipatie van man en vrouw en het wonen in de stad.

In het verhaal van Midas is ook te lezen hoe het moderne huishouden eruit ziet: een goed georganiseerd bedrijf dat de taken verdeelt en diensten op maat inkoop. In deel 4.3. zal ik het huishouden en uitbestedingsgedrag van Midas en de andere werkgevers beschrijven.

In deel 4.4. worden de verschillende motieven van werkgevers voor het uitbesteden van huishoudelijk werk beschreven. Tijdgebrek is een reden die veel in onderzoek genoemd wordt (SEOR 2004). In het voorbeeld van Midas is op te merken dat hij en Anja boodschappen doen geen prettige bezigheid vinden en het daarom uitbesteden. De impopulariteit van het huishouden is één van de andere motieven die ik naast een gebrek aan tijd aandraag.

De vraagkant van huishoudelijke betaalde diensten wordt in dit hoofdstuk zo breed mogelijk uiteengezet en wel op drie manieren. Ten eerste wordt hier het materiaal uit de interviews met werkgevers gepresenteerd. Ten tweede wordt - waar mogelijk - materiaal over werkgevers uit de interviews met de huishoudelijk werkers gebruikt. Ten derde wordt voor de interpretatie, aanvulling en toetsing van het empirische materiaal gebruikgemaakt van bestaande literatuur naar de vraagkant op de markt van huishoudelijk werk die ik in het volgende deel introduceer.

4.1. Werkgevers in de literatuur: drie benaderingen

Onderzoek waarin de werkgevers ofwel vragers van huishoudelijke betaalde arbeid worden beschreven is divers naar discipline, onderzoeksmethode en benadering. In elke stroming van literatuur wordt een beeld geschetst van het soort mensen die huishoudelijk werk uitbesteden en waarom zij dat doen. Deze visies sluiten elkaar niet uit, maar de accenten verschillen. Globaal zijn er drie visies op de kenmerken en motieven van degenen die huishoudelijk werk uitbesteden te onderscheiden.

Ten eerste zijn er meer theoretische studies over mondiale processen die tot een toegenomen vraag naar huishoudelijke arbeid leiden zoals het toegenomen belang van de diensteneconomie, verstedelijking en polarisering van de arbeidsmarkt (Sassen 1996, 2003). In de visie van Sassen (2003) zijn de vragers van huishoudelijke betaalde arbeid in grote steden hooggekwalificeerde, hoogbetaalde beroepskrachten in de commerciële dienstensector, een sector waarin ook veel vrouwen emplooi vonden. Het zijn sectoren waar lange werkdagen gemaakt worden, waardoor men dicht bij het werk wil wonen, in de stad. Grootstedelijke gebieden zijn een belangrijke woon - en werkplek voor *high professionals* in de dienstensector. Voor hen is werk belangrijk maar zij willen daarnaast ook een prettig privé of gezinsleven. Ze willen alles tegelijk - naast een baan ook honden en kinderen - ook al hebben ze daar niet echt tijd voor. Sassen (2003) noemt deze huishoudens 'werkende huishoudens zonder echtgenote'. Dat kunnen alleenstaande mannen of vrouwen zijn, heteroseksuele tweeverdieners of homoseksuele tweeverdieners. Het huishouden schiet erbij in, en wordt gekocht op de markt. Voor Sassen en degenen die met haar theorie werken is de

stad en de groei van de dienstensector het vertrekpunt van waaruit zij naar (potentiële) vragers van huishoudelijke diensten kijken (Cox & Watt 2000, Cox 2006).

Midas en Anja passen uitstekend in deze kijk op het moderne huishouden. Zij werken beiden als hoogopgeleide specialisten: Midas in de informatiesector en Anja als manager in de juridische sector. Ze hebben veel geld, weinig tijd en maken gebruik van allerlei vormen van diensten: de crèche, de oppas, de schoonmaakster en de boodschappenbezorgdienst.

Een tweede soort literatuur waarin het uitbesteden van huishoudelijk werk aan bod komt is die naar de effecten van de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen op het gezins - of privéleven. Dit zijn studies naar wat in Nederland 'combinatiedruk' heet: de druk die vrouwen voelen doordat zij betaald werk en huishoudelijke - en zorgtaken combineren. In dit soort studies wordt de toegenomen vraag vooral in verband gebracht met een toegenomen aantal betaald werkende vrouwen, en dan specifiek gehuwde of samenwonende vrouwen (Tijdens 2000, De Ruijter 2005). Vertrekpunt in dit soort studies is tijdsbestedingsonderzoek, dat meet hoeveel uur per dag vrouwen en mannen besteden aan verschillende huishoudelijke taken. Er zijn in Nederland veel studies gedaan naar de herverdeling van huishoudelijke taken en strategieën om tijd te besparen op het huishouden (Keuzenkamp & Hooghiemstra 2000, De Ruijter 2004, SEOR 2004). Dit soort studies is interessant omdat zij inzichten uit de sociologie en de economie combineren en loslaten op het huishouden. Zo geven zij bijvoorbeeld een antwoord op de vraag: welke kenmerken van huishoudens beïnvloeden uitbesteding? Tijdens (1995) vond dat in huishoudens met goed verdienende, oudere, buitenshuis werkende vrouwen de kans groter is dat ze huishoudelijke hulp hebben. Ook Van der Lippe e.a. (2004) analyseerden dat inkomen de belangrijkste indicator is voor uitbesteding van huishoudelijke taken. Een gebrek aan tijd hang hiermee samen. Hoe meer tijd er op de arbeidsmarkt wordt doorgebracht, hoe meer geld, hoe meer men zal uitbesteden. Twee-verdieners brengen de meeste tijd op de arbeidsmarkt door en besteden daarom het meeste uit.

Met betrekking tot de vraag 'wie zijn de werkgevers?' is het duidelijk dat Midas en Anja ook in dit soort literatuur een klassiek voorbeeld zijn. Midas werkt vijf dagen, Anja werkt vier dagen. Zij besteedden huishoudelijk werk al uit aan een schoonmaakster voordat hun zoon geboren werd. Met de komst van Tom nam wel het totale pakket aan uitbesteding fors toe omdat er voor hem opvang is zodat beide ouders kunnen werken.

De laatste soort literatuur waar degenen die huishoudelijk werk uitbesteden beschreven worden is in het vorige hoofdstuk uitgebreid aan bod gekomen. Het is de internationale literatuur over het fenomeen van *domestic workers*. Vertrekpunt in deze studies is dikwijls migratie; veel huishoudelijk werkers zijn migrantenvrouwen. Veel studies naar huishoudelijk werkers benadrukken ook het gender-aspect van deze sector. Het huishouden is een vrouwenzaak gebleven. De werkgevers zijn in deze optiek voornamelijk *werkgeefsters* en dan vooral bevoorrechte westerse vrouwen (Parrenas 2000, Ehrenreich &

Hochschild 2003). Dit idee komt sterk naar voren in het concept van ‘ketens van zorg’, waar de rijke Westerse vrouw een migrante inhuurt voor de zorg van haar kinderen en de migrante een nog armere vrouw huurt voor haar kinderen. Ten aanzien van de werkgevers is de vraag in hoeverre het vooral vrouwen zijn die andere vrouwen inhuren voor het huishouden.

In het voorbeeld van Midas en Anja is het duidelijk dat Anja de werkgeefster is, Midas moet haar bellen om te vragen hoeveel uur de schoonmaakster komt. Anja herinnert Midas eraan dat de schoonmaakster morgen komt en Anja heeft de Ecuadoraanse vrouw aangenomen. Ook in de laatste gefeminiseerde visie op de werkgevers zouden Midas en Anja model kunnen staan als typische werkgevers.

4.2. Wie zijn degenen die huishoudelijk werk uitbesteden?

Er worden in de literatuur verschillende persoonskenmerken toegedicht aan degenen die huishoudelijk werk uitbesteden. In de visie van Sassen (2003) staat de grootstedelijke arbeidsmarktpositie van de werkgevers centraal. In tijdsbestedingonderzoek is het vooral het tijdgebrek in kerngezinnen - man, vrouw en jonge kinderen - die uitbesteding verklaart. In een gefeminiseerde visie op uitbesteding zijn het specifiek vrouwen die verantwoordelijk zijn (gebleven) voor het uitbesteden en organiseren van het huishouden. In dit onderzoek staan de typische grootstedelijke verschijningsvormen van vraag en aanbod op de markt van huishoudelijke diensten centraal, zoals die binnen de these van Sassen (1994, 1996) beschreven zijn. Hoe ziet die grootstedelijke vraagkant er in Amsterdam uit? En hoe verhoudt zich dat tot andere visies op degenen die huishoudelijk werk uitbesteden?

In dit deel worden de respondenten die huishoudelijk werk uitbesteden beschreven naar een aantal kenmerken. Die kenmerken zijn achtereenvolgens: nationaliteit, gezinssamenstelling, leeftijd, opleidingsniveau, arbeidsverleden/heden en wonen in de stad. De beschrijving van de werkgevers naar een aantal kenmerken dient enerzijds als introductie op volgende hoofdstukken. Anderzijds zijn het juist deze kenmerken die het mogelijk maken deze onderzoeksgroep te plaatsen in de verschillende visies op het uitbesteden van huishoudelijk werk.

4.2.1. Nationaliteit, gezinssamenstelling, leeftijd

De groep werkgevers in dit onderzoek is veel homogener dan de groep huishoudelijk werkers, bijvoorbeeld naar nationaliteit. Net als Midas en Anja zijn alle werkgevers die ik sprak Nederlands, dat wil zeggen: hun ouders hebben een Nederlands paspoort en zijzelf ook. Ook in gezinssamenstelling is er weinig variatie. Het merendeel van de werkgevers verkeren in dezelfde gezinssituatie als Midas en Anja: een heteroseksueel stel, al dan niet getrouwd met 1 of 2 jonge kinderen. Daarnaast zijn er vijf huishoudens zonder kinderen die huishoudelijk werk uitbesteden: een getrouwd stel, twee samenwonende stellen, één

alleenwonende man en één alleenwonende vrouw. De leeftijd van de geïnterviewde werkgevers ligt tussen de 25 en 46 jaar.

Met de huishoudelijk werkers uit het vorig hoofdstuk sprak ik ook over hun werkgevers. Laten deze werkgevers meer variatie in kenmerken zien? Ook in het werkgeversbestand van de huishoudelijk werkers zijn getrouwde of samenwonende stellen met kinderen de grootste groep vragers: zij maken ruim een derde van het totaal uit. Opvallender in deze werkgeversgroep is het grote aantal huishoudens zonder kinderen, de overige tweederde. Hiervan bestaat de helft uit stellen zonder kinderen en de andere helft uit alleenwonenden. De alleenwonenden zijn ongeveer evenveel mannen alleen als vrouwen alleen. Enkele huishoudelijk werkers hebben ook 65-plussers in hun werkgeversbestand.

Naar gezinssamenstelling wijken de werkgevers in dit onderzoek nauwelijks af van wat er bekend is uit ander onderzoek naar het uitbesteden van huishoudelijk werk. Gezinnen met kinderen en dan vooral jonge kinderen waar beide ouders werken zijn de grootste groep uitbesteders van huishoudelijke taken, zoals ook uit landelijke enquêtes blijkt (SEOR 2004, MDW 2003) Werkende alleenstaanden en werkende stellen zonder kinderen zijn een tweede groep vragers van huishoudelijke diensten (SEOR 2004). Ook in dit opzicht wijkt de groep werkgevers in dit onderzoek niet af van het landelijk gemiddelde. De 65-plussers die SEOR (2004) noemt als een groep die in toenemende mate gebruikmaakt van huishoudelijke diensten vallen buiten de selectie van typische grootstedelijke werkgevers in dit onderzoek. In het klantenbestand van de huishoudelijke werkers is de groep vragers van 65 jaar en ouder relatief klein. In grote steden wonen relatief minder ouderen dan elders in Nederland. Het is juist de beroepsbevolking tussen 18-65 jaar die zich vanwege werk in de stad ook daar vestigt (Veeneklaas & Custers 2009).

4.2.2. Opleidingsniveau en arbeidsmarktpositie

Met Pascal spreek ik af bij hem thuis. Zijn royale appartement in een gesloten complex op een van de grachten in het centrum van Amsterdam is indrukwekkend. In het hele appartement ligt hoogpolige tapijt waar de voeten in wegzakken. Pascal heeft op dit moment een vriendin die bij hem woont. Hij is 43 jaar en heeft geen kinderen, wel een grote hond, die hem overal volgt. Na zijn studie rechten deed hij nog een studie makelaardij. Zijn eerste baan was advertentieverkoper voor een dagblad. Inmiddels is hij zelfstandig ondernemer. Hij heeft een tijdschriftenuitgeverij en hij maakt websites. Hoeveel geld hij daarmee verdient is niet duidelijk. Als ik vraag naar zijn inkomen zegt hij: “Geen flauw idee, het ene jaar min vijf ton, het andere jaar plus twee miljoen, dat weet ik niet.” Hij weet wel dat het ver bovenmodaal is. Pascal werkt meer dan gemiddeld, zo’n zestig uur in de week. Hij heeft een kantoor buitenshuis en een kantoor aan huis. Bijna al het huishoudelijk werk besteedt hij uit, het enige dat hij wel eens doet is ‘een handdoek of een sok in de wasmachine doen’. De

boodschappen worden besteld via internet en thuisbezorgd, de wasserette haalt en brengt de was, bijna alle dagen eet hij buiten de deur en twee keer in de week komt de schoonmaker. Deze doet al het schoonmaakwerk, verschoont het bed en wast en strijkt de overhemden.

Anders dan Midas en Anja, is Pascal een atypische casus in de groep werkgevers, vooral naar gezinssamenstelling: hij heeft geen kinderen, soms een vriendin, maar altijd een huishoudelijk werker. Waar het hier gaat om opleiding, arbeid en inkomen is hij juist weer een goed voorbeeld. Hij maakt een recordaantal arbeidsuren per week en heeft een zodanig hoog inkomen dat hij niet eens weet hoe hoog dat is. Ook zijn uitbestedingsgedrag is bovengemiddeld. Pascal is een typisch voorbeeld van een werkend huishouden zonder huisvrouw, zoals Sassen (2003) moderne stadsbewoners die huishoudelijke taken uitbesteden omschrijft. Hij is een hoogbetaalde, hooggekwalificeerde professional werkzaam in nieuwe diensten als de ICT, hij maakt lange werkdagen. Hij woont dicht bij zijn werk in de stad en wil alles tegelijk: niet alleen veel werken, ook een hond, vrije tijd en een prettig schoon huis.

In bepaalde opzichten is Pascal ook een voorbeeld van hetgeen in tijdsbestedingsonderzoek naar voren komt over het uitbesteden van huishoudelijke taken. In dit soort onderzoek blijkt uitbesteding sterk samen te hangen met inkomen, opleidingsniveau en arbeidsparticipatie van de volwassen gezinsleden (De Ruijter 2004, Tijdens e.a. 2000a). Ook in dit opzicht kan Pascal als typisch voorbeeld beschouwd worden met zijn hoge opleidingsniveau, hoge inkomen en recordaantal werkdagen per week. Het jonge gezin met kinderen dat in dit type onderzoek als typische groep die huishoudelijk werk uitbesteedt naar voren komt (SEOR 2004), aan dat beeld voldoet iemand als Pascal niet.

In de derde visie op de aard van de vraagkant past Pascal niet. In onderzoek naar het internationale fenomeen van ‘domestic workers’, is veelal de zienswijze zo dat westerse vrouwen zich kunnen emanciperen door deelname op de arbeidsmarkt, terwijl hun huishoudelijk personeel - vaak vrouwen - opnieuw gebonden wordt aan het huishouden. In deze visie is geen plaats voor iemand als Pascal. Pascal is een man die deelneemt aan de arbeidsmarkt en hij besteedt zijn huishoudelijk werk uit aan een man. Wat zijn de kenmerken van de overige werkgevers wat betreft opleiding, arbeid en inkomen?

Naar opleidingsniveau laten de werkgevers weinig variëteit zien. Het merendeel heeft een universitaire opleiding, net als Pascal en Midas en Anja, een veel kleiner deel HBO. Slechts een enkeling heeft geen of een opleiding op MBO niveau. Er is hierbij nauwelijks verschil tussen mannen en vrouwen: er zijn drie stellen waarbij de man hoger opgeleid is, en drie stellen waarbij de vrouw hoger opgeleid is.

Gekeken naar het soort werk hebben zij beroepen die typisch zijn voor de grootstedelijke economie. Men werkt in de media zoals de ICT, de boek- en tijdschriftenbranche en filmbranche, in de uitzendsector, in het bankwezen en in de juridische dienstverlening. Het eigen bedrijf komt ook relatief veel voor.

De mediasector, de uitzendbranche, het bankwezen, het zijn typische hoogwaardige

commerciële dienstverlenende sectoren zoals Sassen (2003) die beschrijft. Amsterdam is onder de vier grote steden met name koploper in de commerciële dienstverlening. In 2004 bestond 58 procent van de werkgelegenheid in Amsterdam uit banen in de commerciële dienstverlening, tegen een landelijk gemiddelde van 46 procent.³⁴ Banen in de commerciële dienstverlening worden gekenmerkt door flexibele werktijden en lange werkdagen. Volgens Sassen (2003) is dit een reden waarom mensen in de buurt van hun werk willen wonen, en ook een oorzaak voor uitbesteding. Ook De Ruijter (2004) vond dat flexibele arbeidstijden de kans op uitbesteding vergroot.

De samenhang tussen arbeidstijden en uitbesteding is bij Pascal evident: wie zeven dagen in de week werkt heeft geen tijd om het huishouden te doen. Pascal is echter de enige onder de werkgevers waarbij dit zo evident is, die zo overtuigend voltijds werkt. Bij de andere werkgevers is dit niet zo. Onder de werkgevers met een partner wordt er op huishoudens-niveau niet voltijds gewerkt. De dagen zijn verdeeld zoals bij Midas en Anja: hij werkt vijf dagen, zij werkt vier dagen.

Dit model van een parttime werkende vrouw en een voltijds werkende man wordt ook wel het anderhalfverdienersmodel genoemd. In zijn oratie 'De sociologie van het halve werk', spreekt Visser (1999) zelfs van Nederland als een anderhalfverdienerssamenleving. Dat is een samenleving waarin een grote meerderheid van de volwassenen huwt of samenwoont en kinderen krijgt, en elke partner een betaalde baan heeft waarvan er één in deeltijd is. Onder paren, met of zonder kinderen, komt in Nederland de variant waarbij de man voltijds werkt en de vrouw in deeltijd het meeste voor. In Nederland komt deze variant twee keer zoveel voor als in de rest van Europa. Let wel, deeltijdarbeid wordt door Visser (1999) gedefinieerd als betaalde arbeid minder dan 35 uur per week. Een huishouden met twee werkende volwassenen heet in deze definitie 'tweeverdieners' wanneer zij beiden vijf dagen (à acht uur) werken, terwijl zij anderhalfverdieners zijn zodra een van de volwassen vier dagen werkt.

In de definitie van Visser (1999) zijn maar twee stellen die ik sprak tweeverdieners: Pascal en zijn vriendin en Gaby en haar man. Deze hebben beiden geen kinderen. Alle overige samenwonende of getrouwde werkgevers zijn in de definitie van Visser anderhalfverdieners. Zij werken samen zes tot negen volledige dagen per week. Geheel in overeenstemming met statische gegevens zoals Visser ze gebruikt komt daarbij de variant waarbij de man de meeste dagen werkt het meeste voor, gevolgd door beide evenveel dagen werken. De variant waarbij de vrouw meer werkt komt twee keer voor. De twee alleenwonenden werken beide vijf dagen per week.

Er is in Nederland veel discussie over het anderhalfverdienersmodel. Parttime werken is voor vrouwen een strategie om huishoudelijke - en zorgtaken te combineren met een betaalde baan, net zoals uitbesteding een strategie is (Tijdens 1995). Enerzijds is het daarbij merkwaardig dat mannen deze strategie niet zijn gaan volgen, zo merkt menig onderzoeker op³⁵. Anderzijds verschijnen er ook studies waaruit blijkt dat vrouwen misschien

helemaal niet voltijds willen werken³⁶.

Of de oorzaak nu bij de mannen of bij de vrouwen ligt: de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in Nederland neemt in vergelijking tot andere EU-landen een uitzonderlijke positie in met een recordaantal deeltijdwerkers. In 2005 werkt 75 procent van alle Nederlandse vrouwen met betaald werk in deeltijd, het Europese gemiddelde ligt op 33 procent³⁷ (Eurostat 2006). In de discussie over de combinatiedruk van vrouwen en hun achterblijvende arbeidsparticipatie als het gaat om voltijdbanen wordt besproken wat de overheid de burgers daarin wel of niet zou moeten bieden, bijvoorbeeld gratis kinderopvang. Vrouwen zouden makkelijker voltijds kunnen werken als er voldoende en betaalbare kinderopvang is. Dat de huishoudelijke - en zorgtaken ook afgestoten kunnen worden naar de markt wordt in de discussie rondom combinatiedruk opvallend weinig genoemd³⁸. Hoe is die verhouding tussen arbeidsmarktparticipatie en uitbesteding onder de werkgevers in dit onderzoek? Hoewel het zwaartepunt van deze studie bij schoonmaaktaken ligt en niet bij oppaswerk, bespreek ik hier wat betreft de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen zowel het uitbesteden van zorg - als van schoonmaaktaken.

Binnen de these dat uitbesteding van huishoud - en zorgtaken de arbeidsparticipatie van vrouwen ten goede zou komen, zou van alleenverdieners en tweeverdieners eerder uitbesteding van huishoudelijke taken verwacht worden dan van anderhalfverdieners. De leden van een anderhalfverdienend huishouden zouden op de dagen dat zij niet werken de huishoudelijke taken zelf kunnen verrichten.

Bijna alle werkgevers die ik sprak zijn anderhalfverdieners en toch besteden zij huishoudelijk taken uit. De aanname dat vrouwen niet voltijds kunnen of willen werken omdat zij verantwoordelijk blijven voor het huishouden, waardoor Nederland het hoogste aandeel in deeltijd werkende vrouwen kent, gaat met deze groep werkgevers niet op. Dat zou immers betekenen dat de anderhalfverdieners in mijn groep zelf het huishouden doen, en dat doen ze niet.

Het blijkt dat Nederlandse vrouwen vooral niet voltijds willen werken omdat zij de *zorg voor de kinderen* niet voltijds willen uit besteden (Keuzenkamp & Hooghiemstra 2000, Knijn & Van Wel 2001). Zij zijn niet zozeer gebonden aan het huishouden, maar aan het moederschap. In dit beeld van het Nederlandse gezinsleven passen Midas en Anja en de andere stellen perfect. Voor de zorg van de kinderen zijn ze een of twee dagen thuis, maar het huishouden besteden ze uit. Het tijdsbestedingsonderzoek bevestigt dit beeld ook. Tweeverdieners besteden het vaakst huishoudelijke taken uit maar met name schoonmaaktaken besteden anderhalfverdieners ook relatief vaak uit (Van der Lippe e.a. 2004). Inkomen blijkt daarbij een even belangrijke indicator te zijn voor uitbesteding als voltijds werken: niet alleen een gebrek aan tijd door arbeidsparticipatie maar ook het totale inkomen van het huishouden beïnvloedt het uitbestedingsgedrag. Daarin lijkt de huidige markt van huishoudelijk werk sterk op die van een eeuw geleden: wie het kan betalen besteedt huishoudelijke arbeid uit.

Dat levert de vraag op naar het inkomen van de werkgevers. Het vragen naar iemands inkomen is een hachelijke zaak. Het kan mensen in verlegenheid brengen en sommigen weten het ook niet precies. Pascal zegt het niet te weten, net als Gaby en Melvin. Zij hebben een ver boven modaal inkomen, naar eigen zeggen. De meeste stellen hebben net als Midas en Anja een behoorlijk gezinsinkomen, tussen de 5000 en 8000 bruto per maand. Er zijn een paar werkgevers met een wat lager inkomen, rond de 3000 bruto. Twee daarvan zijn de alleenwonenden. In 2006 lag het modale inkomen in Nederland volgens de berekeningen van het Centraal Planbureau rond de 2500 bruto per maand. De werkgevers die ik sprak hebben allen een bovenmodaal inkomen en betreffen - op een paar alleenwonenden na - de meer bemiddelde inwoners van Nederland. Het uitbesteden van huishoudelijk werk lijkt weggelegd voor hen die het kunnen betalen. Anders dan een eeuw geleden is er daarbij wel veel variatie in de bovenmodale inkomens.

4.2.3. Wonen

Het hoogpolige tapijt van Pascal deed mij denken aan de tijd dat ik zelf als studente werkzaam was als schoonmaakster bij mensen thuis. In een van mijn drie werkadressen lag hoogpolig tapijt, over een oppervlakte van zo'n 70 m². 'Mijn hemel, je zult dit moeten stofzuigen', was mijn gedachte toen Pascal opendeed. En hij heeft ook nog eens een hond. Dit soort eigenschappen van de schoon te maken woning zijn erg bepalend voor de uitvoering van huishoudelijk werk. Wat betreft woonruimte spant Pascal ook de kroon, zijn appartement is 300 m² en behalve de keuken in zijn geheel voorzien van tapijt. Pascal huurt zijn schoonmaker voor twaalf uur in de week in.

De Ruijter (2004) vond dat de omvang van het huishoudelijk werk nauwelijks invloed heeft op het al dan niet inhuren van huishoudelijke hulp. Toch zegt de grootte van het huis en de wijze waarop het ingericht is wel iets over zwaarte van het huishoudelijk werk. Zoals Tijdens (1995) beschrijft is vermindering van de kwaliteit of de kwantiteit van huishoudelijke productie evengoed een tijdsbesparende strategie ten aanzien van huishoudelijke arbeid als het uitbesteden ervan. Pascal zou er bijvoorbeeld voor kunnen kiezen om in plaats van tapijt laminaat te nemen, dat levert een vermindering in de kwantiteit van huishoudelijk werk op: het zou enkele uren stofzuigen per week schelen. Hij zou er ook voor kunnen kiezen het niet erg te vinden als er hondenharen in het tapijt zitten, dit levert een vermindering in kwaliteit op en is daarmee tijdsbesparend: ook dit scheelt enkele uren stofzuigen. Pascal kiest niet voor deze tijdsbesparende strategieën, hij besteedt het geheel uit aan zijn schoonmaker.

Wanneer een huis makkelijker schoon te maken is dan dat van Pascal is er minder huishoudelijk werk en hoeft men minder uren uitbesteding in te kopen. Dit geldt ook voor een huis dat kleiner is. Pascal heeft een zeer groot huis van 300 m², verdeeld over vijf kamers en twee verdiepingen. De meeste werkgevers betrekken een koopwoning, naar grote

variërende van 116 m² tot 220 m². Deze koopwoningen betreffen alle woningen met meerdere etages en drie tot zes kamers. Er is een klein deel werkgevers dat in sociale woning woont. Dit zijn gelijkvloerse woningen tussen de 50 m² en 80 m². Volgens de Amsterdamse federatie van woningcorporaties is een grote woning er één met meer dan 80 m² woonoppervlak of met meer dan 100 m² totaal oppervlak. In 2005 bestond 13 procent van de Amsterdamse woningvoorraad uit grote woningen. In mijn werkgeversgroep bewoont een ruime meerderheid een grote woning. Zoals ook voor inkomen gold zijn de werkgevers wat betreft woonruimte ook de meer dan gemiddeld bemiddelde bewoners van de stad. Het gaat in grote steden om een beperkte, bevoorrechte groep mensen die huishoudelijke taken uitbesteden.

4.2.4. Kenmerken van de werkgevers samengevat

Wie meer werkt, heeft in de regel meer geld, een groter huis en minder vrije tijd. Arbeidsmarktparticipatie, inkomen, wonen en het uitbesteden van huishoudelijke taken zijn op die manier logisch met elkaar verbonden. Toch was dat in het verleden niet zo. Een eeuw geleden werd het uitbesteden van huishoudelijke taken niet bepaald door een gebrek aan tijd maar was het vooral een kwestie status.

De groep werkgevers in dit onderzoek laat minder variëteit zien dan de groep huishoudelijk werkers. Het grootste deel van de werkgevers zijn anderhalfverdieners met kinderen, die veel werken, weinig tijd hebben, relatief hoge inkomens en riante woningen. Er zijn ook alleenstaanden en tweeverdieners zonder kinderen onder de werkgevers. Dit zijn typische grootstedelijke gezinsvormen.

Degenen die huishoudelijke taken uitbesteden zijn werkzaam in sectoren die typerend zijn voor de stad zoals tijdschrift- en boekuitgeverijen en het bankwezen. Dit soort sectoren kennen banen met flexibele werktijden en lange werkdagen: banen die in aard snel leiden tot het uitbesteden van huishoudelijk werk (Sassen 2003). Binnen de groep mensen werkzaam in de hoge segmenten van de stedelijke arbeidsmarkt die huishoudelijke taken uitbesteden is nog wel enige variatie. Het is niet alleen de stedelijke elite die Sassen (2003) beschrijft, niet alleen de allerrijksten maken gebruik van de persoonlijke diensten, ook mensen met een net bovenmodaal inkomen besteden huishoudelijk werk uit. Belangrijk is dat de groep werkgevers in de grote steden er anders uitziet dan in kleine steden of dorpen. In de stad zijn het ook andere gezinsvormen dan het kerngezin die huishoudelijk werk uitbesteden, terwijl buiten de stad er meer ouderen zijn die huishoudelijk werk in toenemende mate uitbesteden (SEOR 2004). Voor de sterk gefeminiseerde visie op betaald huishoudelijk werk is er onder de groep werkgevers gedeeltelijk steun; het zijn veelal stellen waarbij de vrouw de zaken doet met de schoonmaakster, zo zal in deel drie beschreven worden. In wat ik hierboven beschreef blijkt echter dat het ook (alleenstaande) mannen zijn die een schoonmaakster in dienst nemen.

4.3. De organisatie van het ‘moderne’ huishouden

De definiëring van huishoudelijk werk was vroeger al een onduidelijke kwestie en dat geldt ook voor het heden. Wat is dat nou precies ‘het huishouden’? In veel definities van het huishouden wordt een onderscheid gemaakt naar huishoudelijke schoonmaak (huis, bekleding, kleding) en zorgtaken. Zorgtaken worden anders gewaardeerd dan schoonmaakwerk, toch is het onderscheid in de praktijk diffuus. In dit deel gaat het over de organisatie van het huishouden van de werkgevers en welk deel daarvan zij uitbesteden. De nadruk ligt daarbij, zoals in deze hele studie, op schoonmaakwerk maar de zorg voor kinderen noem ik waar mogelijk en waar relevant.

Het huishouden is door de toegenomen arbeidsparticipatie van vrouwen, en daarmee het wegvallen van de huisvrouw, iets geworden ‘dat ook nog moet’. Hoe doet de typische grootstedelijke groep werkgevers dat? En is het zo dat het uitbesteden van huishoudelijk taken voortkomt uit een mislukte herverdeling van taken tussen man en vrouw? Om antwoord te geven op deze vragen bespreek ik eerst de huishoudelijke taakverdeling binnen het gezin en daarna welke taken men uitbesteedt.

4.3.1. Huishoudelijke taakverdeling

Arwen en haar gezin woonden een jaar geleden nog in Maastricht, maar in Amsterdam voelt Arwen zich meer op haar gemak, dus verhuisde ze met haar gezin. Ze vond werk in Amsterdam als juriste, haar man werkt als advocaat in Den Bosch. Ze werken beiden vier dagen en hebben twee kinderen van 9 en 17 jaar. Op mijn vraag: wie doet wat in het huishouden komt - zoals bij veel respondenten - een verrassend duidelijke taakverdeling als antwoord:

Koken doe ik doordeweeks, boodschappen doe ik, als we tijd hebben doen we samen boodschappen op de Albert Cuyp, dat vinden we leuk en gezellig. Maar tegenwoordig zit de jongste op voetballen, dus dan zijn er wedstrijden op zaterdag en dat doet dan mijn echtgenoot. En op woensdagmiddag is er dan trainen en dat doe ik, en woensdagavond muziek, dat doe ik. En Engelse les heeft ze ook nog vrijdagmiddag, nou dat doet Jaap of ik, hoe het uitkomt. Koken doet Jaap in het weekend. Ja schoonmaken, dat doet degene die daar hiervoor komt. Afwassen hoeven we ook niet want we hebben een afwasmachine. En de was doe ik, strijken doe ik ook.

Jaja en hij zet de afwasmachine aan?

Ja (lacht) maar dat moet ik wel eerst zeggen. De vuilniszak naar buiten brengen, dat is echt zijn taakje. Maar ja, ik doe dus het meeste.

(Vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

In dit voorbeeld werken beide ouders vier dagen. Toch doet Arwen veel meer in het huishouden dan Jaap. Bovendien besteden zij het schoonmaakwerk uit. De extra vrije tijd door deeltijdarbeid lijkt vooral te worden besteed aan de vrijetijdsbesteding van de jongste dochter.

Vrijwel alle stellen met kinderen hebben een duidelijke taakverdeling en hun huishouding is een goed georganiseerd bedrijf: het is duidelijk wie wanneer wat doet. Taken die genoemd worden zijn: boodschappen, koken, afwassen, wassen, strijken, schoonmaken, kinderen brengen naar crèche, school of clubs. Het halen en brengen van de kinderen is bij alle stellen verdeeld tussen man en vrouw, beiden doen dit, hoewel de vrouw het in sommige gevallen vaker doet. Dit is anders voor wassen, strijken en schoonmaken. Dit komt in bijna alle gevallen geheel voor rekening van de vrouw. Boodschappen doen, koken en afwassen worden daarentegen wel weer verdeeld tussen man en vrouw, de man neemt een van deze taken op zich of men wisselt het af. De regel ‘wie kookt hoeft niet af te wassen’ geldt in alle huishoudens met kinderen. Bij de drie kinderloze stellen doet de man vrijwel niets, wordt een groot deel van het huishouden uitbesteed en doet de vrouw wat overige zaken zoals boodschappen, soms koken en soms de was. Bij de meeste stellen neemt de vrouw meer huishoudelijke en zorgtaken op zich dan de man. Ook de geïnterviewde mannen geven aan dat de vrouw meer doet. Het is daarbij zo dat deze mannen ten aanzien van strikt huishoudelijke taken zeggen dat niemand het *hoeft* te doen. Dat verwoordt bijvoorbeeld Midas:

Wie doet wat in het huishouden?

Ik doe eigenlijk heel weinig. Anja kookt, wast. Ik doe de geldzaken. Ontzettend cliché eigenlijk. Nu ja we zijn wel een democratisch team, ieder heeft veto recht, als iemand zegt: ik heb geen zin om dat te doen, dan is het ook goed.

Was je wel af?

O ja, afwassen doe ik altijd. Het is zo wie kookt wast niet af en ik kook bijna nooit.

(Man, 34, getrouwd, 1 kind van 2 jaar)

Ook Melvin meent dat ieder moet doen wat hij of zij wil. Melvin woont met zijn Italiaanse vriendin sinds een paar jaar weer in Nederland, nadat hij een tijd in de VS woonde. In de VS besteedde hij praktisch al het huishoudelijk werk uit. Nu komt Wil, die al Melvins hele leven bij zijn moeder schoonmaakt, sporadisch bij Melvin en zijn vriendin schoonmaken.

Maar hoe lossen jullie dat op?

Nou in een relatie, ik ben gewoon duidelijk. Ik zeg: ik doe helemaal niks en als jij vindt dat je het huishouden samen moet doen, dan moet je een ander zoeken, ik vind ook niet dat zij het moet doen maar ik koop alles in. Dus we huren een werkster in. Wil je dat er wat te eten is: we kunnen van alles bestellen. Ik kan niet koken, ik heb daar geen zin in, ik ga gewoon veel uit eten en laat veel bezorgen, en heel veel halen bij de traiteur. Ik doe niks, ik strijk ook niet.

(Man, 35, samenwonend, geen kinderen)

De geïnterviewde mannen, met of zonder kinderen, lijken veel makkelijker huishoudelijke taken uit te besteden dan de vrouwen die ik sprak. Zij hebben in ieder geval weinig motivatie om zelf meer te doen en zien daar ook de noodzaak niet van in. De vrouwelijke werkgevers geven aan dat het vooral het *organiseren* van het huishouden is dat op hun schouders ligt, zoals in volgende voorbeelden te lezen is:

Wie regelt nu de huishoudelijke zaken?

Nou in principe regel ik het ja. De contacten, het geld en zo. En ook de andere dingen die nog moeten gebeuren in het huishouden. Hij wil wel dingen doen, maar ik moet eerst zeggen wat hij moet doen: de vloer in de was zetten of schoenen poetsen. Incidentele dingen die doet Joep en ik doe de lopende zaken.

(Vrouw, getrouwd, 45 jaar, 2 kinderen)

Dat gevoel heb je wel, dat je het huishouden organiseert?

Ja het is echt plannen, van het halen en brengen, verjaardagen, cadeautjes bedenken, tot en met vakantie aan toe. De administratie. Scholen. Met kindjes wordt het snel je eigen leven in het kwadraat. Mijn man, ja ik moet bij wijze van spreken nog zijn tandartsafspraken maken, en hij heeft het liefst dat ik zijn kleren ook nog koop.

(Vrouw, getrouwd, 36 jaar, 2 kinderen)

Er zijn onder de werkgevers ook enkele uitzonderingen op deze kenmerkende voorbeelden van het moderne Nederlandse huishouden, waarin de taken tussen partners weliswaar strak georganiseerd zijn maar waarbij de verantwoordelijkheid voor de huishouding bij de vrouw ligt. Er zijn twee stellen waarbij man en vrouw beiden evenveel doen en er is een stel bij waarbij de man veel meer doet dan de vrouw.

En dan zijn er de twee alleenwonende fulltime werkenden in deze groep werkgevers. Hoe organiseren zij het huishouden? De alleenwonende vrouw woont in een woongroep, zij maakt haar eigen etage schoon en besteedt de schoonmaak van gemeenschappelijke ruimtes uit. De alleenwonende man besteedt de schoonmaak uit. Beiden doen zelf de was en het strijkwerk. Het boodschappen doen en koken weten zij beiden minimaal te houden door meerdere dagen per week buiten de deur te eten of een afhaalmaaltijd te gebruiken. Alleen als ze zin en tijd hebben doen ze boodschappen en koken ze. Vanwege hun relatieve autonomie als alleenwonende heeft hun huishouding niks weg van een goed georganiseerd bedrijf, het is maar net hoe het uitkomt.

In de huishoudelijke taakverdeling van de stellen in dit onderzoek wordt duidelijk dat vrouwen, ondanks het uitbesteden van schoonmaaktaken, toch vaak meer doen dan de mannen. Het lijkt vrouwen maar niet te lukken om onder de verantwoordelijkheid van het huishouden uit te komen, zelfs niet wanneer zij fulltime werken zoals bijvoorbeeld ook uit

de emancipatiemonitor blijkt (Portegijs & Boelens 2004). In 2005 besteden Nederlandse vrouwen 2,1 keer zoveel tijd aan het huishouden en zorgtaken als mannen. (Portegijs e.a. 2006). Vrouwen besteden in dat jaar per week 23 uur aan huishoudelijke taken en 6 uur aan zorg voor de kinderen. Voor mannen is dat resp. 11,3 uur en 2,8 uur. De ongelijke verdeling van onbetaalde en betaalde arbeid tussen mannen en vrouwen is het sterkst onder paren met kinderen, gevolgd door paren zonder kinderen. Alleenstaande mannen en vrouwen lijken het meest op elkaar, in deze groep besteden vrouwen 1,3 keer zoveel tijd aan huishoud - en zorgtaken als mannen (Portegijs e.a. 2006).

De trend tussen 1975 en 2005 is wel dat vrouwen meer uren betaald zijn gaan werken, minder tijd aan het huishouden zijn gaan besteden maar ook weer meer tijd aan zorg voor de kinderen zijn gaan besteden. Voor mannen is in deze periode de trend dat zij meer tijd aan het huishouden zijn gaan besteden, tevens meer tijd aan de zorg voor kinderen en ook meer tijd aan betaalde arbeid. In tabel 4.1. is af te lezen dat de herverdeling van betaalde en onbetaalde arbeid tussen mannen en vrouwen over de afgelopen 30 jaar gelijkmatiger geworden is, maar in 2005 altijd nog met een factor 2 scheef is: vrouwen besteden ruim 2 keer zoveel tijd aan het huishouden en de kinderen dan mannen en mannen besteden ruim 2 keer zoveel tijd aan betaalde arbeid dan vrouwen.

Tabel 4.1. Tijdsbesteding aan huishoudelijk werk, zorg en betaald werk. (in uren per week)

	1975	1990	2005
Vrouwen			
Huishoudelijk werk	30,6	26,1	23
Zorg voor kinderen en andere huisgenoten	4,6	5	6
Betaalde arbeid	3,9	7,7	13,3
Mannen			
Huishoudelijk werk	8,5	10	11,3
Zorg voor kinderen en andere huisgenoten	1,9	1,9	2,8
Betaalde arbeid	27,3	27,3	29

Bron: Portegijs e.a.2006

Een Europese vergelijking van de tijdsbesteding van vrouwen en mannen plaatst Nederland opnieuw in een interessant licht. ‘*Druk, druk, druk*’ is een veel gebezigde uitspraak in Nederland en een gebrek aan tijd zou juist het uitbesteden van huishoudelijke taken in de hand kunnen werken. Wat blijkt nu? Nederlandse werkende mannen en vrouwen besteden de minste tijd aan onbetaalde en betaalde verplichtingen van de hele EU (Portegijs e.a. 2006). Waar voor de overige EU-landen de totale tijd besteed aan verplichtingen in 2004 voor vrouwen ligt tussen de 55,4 uur per week (in het Verenigd koninkrijk) en 69,8 uur (in Griekenland) is dit voor Nederlandse vrouwen 53,4 uur. Voor mannen ligt dit anders. Franse mannen besteden het minste tijd aan verplichtingen met 52,7 uur per week, terwijl Italiaanse

mannen het drukst zijn met 66 uur per week aan verplichtingen. Nederlandse mannen hebben per week 54,9 uur verplichtingen. Nederlanders en vooral Nederlandse vrouwen hebben het helemaal niet zo druk. Dit komt omdat zij relatief weinig tijd aan betaald werk besteden. Van alle EU-landen besteden zowel Nederlandse vrouwen als mannen het laagste aantal uren aan betaalde arbeid, namelijk 27,4 uur en 39,8 uur per week. De Nederlandse deeltijdeconomie komt ook in deze cijfers naar voren. Zowel in Scandinavische landen die bekend staan om hun vele overheidsvoorzieningen ten aanzien van kinderopvang en ouderschapsverlof, als in mediterrane landen waar kinderopvang niet door de overheid maar binnen de familie wordt geregeld, besteden vrouwen beduidend meer uren aan betaalde arbeid.

Een ander beeld is er gekeken naar de tijd die mensen in Europa besteden aan *onbetaalde* verplichtingen; huishoudelijke - en zorgtaken. Daar zijn de Nederlandse vrouwen dan relatief weer druk mee. Van de 14 EU-landen die in de eurobarometer zijn opgenomen, staan Nederlandse vrouwen op een gedeelde vijfde plaats, met Spaanse en Ierse vrouwen, in het aantal uren dat zij per week besteden aan het huishouden, te weten bijna 24 uur per week (Portegijs e.a. 2006). En dat terwijl Nederlandse mannen op een 11^e plaats staan in het aantal uren dat zij besteden aan huishouden en zorg.

Uit deze cijfers is een aantal zaken op te maken. Weliswaar is de verdeling van onbetaalde en betaalde arbeid tussen mannen en vrouwen in Nederland in tijd gelijkmatiger geworden, in een Europese vergelijking is deze verdeling tussen man en vrouw in Nederland uiterst ongelijk. Dat komt vooral omdat zeer veel Nederlandse vrouwen in vergelijking met vrouwen in andere EU-landen, in deeltijd werken. Dat komt ook omdat Nederlandse vrouwen relatief veel tijd besteden aan het huishouden en aan de zorg voor kinderen. Natuurlijk zijn er kanttekeningen te maken bij cijfermateriaal, bijvoorbeeld over de definiëring van betaald werk en huishoudelijk werk, die in verschillende landen anders liggen. Maar deze cijfers ondersteunen wel historische en meer kwalitatieve omschrijvingen van de Nederlandse huishouding. Zo beschrijft Van Daalen (1993) dat al in de Gouden Eeuw Hollanders als ‘volmaakte slaven van de properheid’ bekend stonden bij buitenlanders. Schoonmaken was voor vrouwen uit de grote middenklasse die Nederland toen kende een morele activiteit, die deugdzaamheid, vrede en voorspoed belichaamde. De burgervrouw droeg zorg voor de echtgenoot en de kinderen. Toen daar later de dienstbodes bij kwamen bleef een schoon en net huis hoog in het Hollandse vaandel staan en was de vrouw des huizes daar eindverantwoordelijke voor. Het was haar taak een proper huishouden te runnen. Het lijkt erop alsof Nederlandse vrouwen dat nooit zijn kwijtgeraakt (Van Daalen 2005, Kloek 2009). Dit geldt overigens vooral voor vrouwen met kinderen en vrouwen ouder dan veertig, dit zijn de groepen die het Nederlandse gemiddelde aantal uren besteed aan huishoud - en zorgtaken relatief hoog maken (Portegijs e.a. 2006). Kinderloze alleenstaanden evenals kinderloze paren jonger dan veertig besteden beduidend minder tijd aan huishoudelijke taken dan paren met kinderen. Het grootste gedeelte van de werkgevers in dit onderzoek zijn jonge paren met kinderen, waarbij de vrouw - ondanks het uitbesteden - veel tijd besteedt aan het

huishouden en vooral aan de zorg voor de kinderen. De kinderloze paren en alleenstaanden in dit onderzoek doen inderdaad zelf zeer weinig aan het huishouden, zoals ook uit de statistieken blijkt.

4.3.2. Het uitbesteden van huishoudelijke en zorgtaken

In de vorige paragraaf is duidelijk geworden dat het moderne Nederlandse huishouden, vooral bij werkende stellen met jonge kinderen, veel weg heeft van een goed georganiseerd bedrijf. Niet alleen hebben de stellen een duidelijke taakverdeling over wie wat wanneer doet, men koopt ook heel gericht bepaalde huishoudelijke diensten en zorg voor de kinderen in. Net als bij veel moderne bedrijven, waar vaste werknemers de kerntaken uitvoeren, freelancers worden ingezet bij specifieke klussen en nevtaken worden uitbesteed aan externe bedrijven zoals de catering en de schoonmaak. Ik bespreek eerst het uitbesteden van huishoudelijke taken, als in schoonmaakwerk, en daarna het uitbesteden van de zorg voor kinderen.

Huishoudelijke taken

Het uitbesteden van huishoudelijke taken betreft hoofdzakelijk het schoonmaken van de woning. Bij het grootste deel van de werkgevers komt de schoonmaakster één keer per week voor twee tot vijf uur. Ruim een derde van hen laat de schoonmaakster één keer per twee weken komen. In twee gevallen is er twee keer in de week schoonmaakpersoneel in huis voor een groter aantal uren. Het gemiddelde aantal uren dat de werkgevers in dit onderzoek schoonmaaktaken uitbesteden verschilt nauwelijks van de gemiddeld 3,4 uur per week die onderzoeksbureau SEOR (2004) vond. Hoewel het precies en voor een beperkt aantal uren inkopen heel gebruikelijk is in Nederland en buurlanden als Duitsland en Engeland (Lutz 2001, Cox 2006), is dat niet altijd zo geweest. In de tijd van de dienstboden waren deze voltijds in dienst bij huishoudens waar de vrouw des huizes geen arbeid buitenshuis verrichtte. In Nederland koopt men een tegenwoordig een blokje schoonmaakwerk in, in plaats van het in dienst hebben van iemand die te allen tijde huishoudelijke taken verricht.

Het aantal uren en de frequentie dat de schoonmaakster komt worden door vier factoren bepaald. Ten eerste het geld dat men aan het inkopen van schoonmaak wil of kan besteden. Ten tweede de tijd die men zelf aan huishoudelijke taken kan of wil besteden. Een derde factor wordt gevormd door de preferenties die de werkgever heeft omtrent de persoon of aanwezigheid van de schoonmaakster. En tot slot bepaalt wat men redelijk vindt of wat gebruikelijk is gezien de omvang van het huis en de taken het aantal uren. Van deze vier de factoren die het aantal uren dat men uitbesteedt bepalen of beïnvloeden worden hieronder een aantal voorbeelden beschreven.

De grootste uitbesteders van huishoudelijke taken zijn Pascal en Gaby; zij laten twee keer per week de schoonmakers komen voor zes en twaalf uur per week. Zij hebben

beiden een ‘ver boven modaal’ inkomen en ook beiden een zeer grote woning. Het gaat om kinderloze stellen waarbij zowel man als vrouw vijf dagen werkt. Het zijn niet huishoudens met kinderen die de grootste inkopers zijn van huishoudelijk werk, maar huishoudens die het meest werken, het meeste geld hebben en de grootste huizen bewonen. Pascal en Gaby hoeven allebei niet op de kosten te letten. Het hoge aantal uren dat zij schoonmaak inkopen wordt vooral ingegeven door wat zij redelijk vinden gezien de omvang van het huis en doordat zij beiden zelf niets in het huishouden willen doen. Zo zegt Pascal:

En dan komt twee keer in de week de hulp en die houdt het hele huis schoon en die strijkt. Het enige wat wij wel eens doen is een handdoek of een sok in de wasmachine doen, maar dan heb je het ook echt wel gehad.

En die komt twee keer in de week drie uur?

Nee, twee keer in de week zes uur

(...) het is een groot huis, 300 vierkante meter en ik wil zo'n jongen ook niet in een uur afbeulen, dat houdt hij niet vol.

(Man, 43, samenwonend geen kinderen)

Pascal is bemiddeld en kan het aantal uren dat hij huishoudelijk werk inkoop afstemmen op zijn wensen. Dit is anders voor huishoudens met een net bovenmodaal inkomen. Voor hen wordt het aantal uren vooral bepaald door de kosten, zoals bijvoorbeeld voor Jet. Het bruto maandinkomen van haar gezin ligt rond de 3000 euro. Jet zegt:

En het is voor mij wel een hele erge grote taak erbij. En dan is drie uur in de week schoonmaken voor deze boot erg weinig maar ja anders gaat het me teveel geld kosten.

(Vrouw, 35, getrouwd, 2 kinderen)

Jet besteedt een deel uit, het deel dat ze kan betalen, en neemt een aantal taken voor eigen rekening:

Want wat deden die poetsvrouwen hier?

De vloer, de grote oppervlakten en de keuken namen ze helemaal af en stofzuigen. Ze zijn nooit echt aan heel veel afstoffen toegekomen volgens mij. Wel de vloeren en wat ramen.

En je voelde dan ook dat je zelf niet zoveel hoefde te doen?

Ja ik liet het wel een beetje los. Ik deed dan nog de badkamer en dan nog eens een keer de woonkamer zuigen.

(Vrouw, 35 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Ook werkgevers die kiezen voor een lagere frequentie dan de wekelijkse poetsbeurt, doen dit

veelal uit financiële overwegingen. Zij doen een deel zelf en laten een deel doen, net als Jet. Er zijn ook werkgevers die een hoog inkomen hebben en toch voor een lage frequentie kiezen. Julia geeft aan dat het haar niet om het geld gaat:

Hoeveel uur komt ze?

Vier uur in de twee weken. Het was eerst elke week, nu één keer in de twee weken.

Want jullie vonden het te duur worden?

Tja, nou ook omdat Evert thuis is nu. Daarvoor waren we altijd weg, dan is natuurlijk heerlijk één keer in de week, nee het geld was niet zo'n punt. Meer dat je er zelf dan bent en dat je dan toch een beetje ongemakkelijk in je eigen huis voelt, anders in huis bent. Je gaat niet uitgebreid op de bank liggen even een tukje doen.

(Vrouw, 41 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Voor Melvin, die op zich een wekelijkse schoonmaakbeurt zou kunnen betalen, bepalen zijn eigen preferenties ten aanzien van de *persoon* van de werkster het aantal uren dat zij komt. Hij wil iemand in huis die hij kent. Het liefst zou hij hebben dat de poetsvrouw van zijn moeder vaker bij hem komt. Maar zij zit vol. Nu regelt zijn moeder dat zij een dag per maand samen met haar poetsvrouw Melvin zijn huis helemaal schoonmaken:

Maar als ze naar ons huis komt dat vindt ze te ver, dat is twee kilometer verder. Dus dan gaat mijn moeder haar halen en dan rijden ze met zijn tweeën naar mijn huis.

En hoe vaak gebeurt dit?

Ja dat weet ik niet, dat regelen ze dan allemaal met mijn vriendin.

Je weet toch wel hoe vaak je huis wordt schoongemaakt?

Ja zo eens in de drie vier weken, de grote dingen, de rest doet mijn vriendin gewoon zelf.

Hoe gaat je vriendin daar mee om dan?

Ja die gaat met mij, die is dat wel gewend die onzin. Zij vindt het onzin, zij vindt: de werkster moet gewoon komen omdat ze moet komen. Maar Wil komt meestal als we op reis zijn. Wij reizen vrij veel en dan komen we terug en zijn de ramen gelapt en zo. Dan komt ze wel een hele dag. Mijn vriendin stofzuigt en stoft een beetje af en Wil doet alle grote dingen: ramen lappen, zilver poetsen dat soort dingen.

(Man, 35, samenwonend, geen kinderen)

Melvin kan wel een wekelijkse schoonmaakster betalen maar kiest voor een optie die hij het prettigst vindt. Werkgevers laten het aantal uren dat de schoonmaakster komt ook bepalen door wat 'redelijk' of gebruikelijk is. Zo zegt Arwen:

En hoeveel uur komt ze hier?

Vier uur, nee vijf uur. Ja is veel te lang eigenlijk joh.

Hoe ben je daar bijgekomen dan?

Nou dat komt eigenlijk ook onder invloed van mijn vriendin, bij haar komen ze acht uur ofzo. (...) Maar goed, ik denk nou vooruit dan maar. Maar meer doe ik echt niet hoor. Ik vind vier uur eigenlijk meer dan genoeg in dit huis.

(Vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Men neemt het aantal uren - net als de betaling overigens - vaak over van degene via wie men de schoonmaakster heeft. In hoofdstuk 5 en 6 zal ik verder ingaan op het effect van werving via netwerken op de arbeidsinhoud en - tijden.

Wie een klein aantal uren inkoop, kan alleen de 'grote schoonmaakklussen' uitbesteden. Dat is in ieder geval de vloer schoonmaken: het stofzuigen en/of dweilen van het hele huis. Daarnaast de badkamer, de wc's en soms ook de keuken poetsen. Bij een groter aantal uren komen daar afstoffen, de vaatwasser uitruimen, en kleding wassen en strijken bij. De schoonmaker van Pascal doet het allemaal en verschoont daarnaast het bed.

De verklaring waarom het juist kinderloze mensen zijn die het grootste aantal uren huishoudelijke taken uitbesteden, is dat zij in deze groep werkgevers het hoogste inkomen en het grootste huis hebben. Een andere verklaring is dat mensen met kinderen vaak één of twee werkdagen thuis zijn voor de kinderen en op die dagen kunnen zij ook een deel van de huishoudelijke taken verrichten. Bovendien besteden zij ook al een deel van hun inkomen aan kinderopvang. Wanneer kinderopvang wordt betrokken in het totale pakket uitbesteding, dan zijn de huishoudens met kinderen weer de grootste uitbesteders.

Zorgtaken

Ruim tweederde van de vragers naar huishoudelijk diensten in dit onderzoek zijn huishoudens met kinderen. Acht van hen hebben kinderen jonger dan 3 jaar en drie van hen hebben schoolgaande kinderen in de leeftijd 6 tot en met 17 jaar. Deze stellen met kinderen maken allemaal gebruik van een of andere vorm van kinderopvang.

De huishoudens met jonge kinderen maken in de meeste gevallen gebruik van de crèche, voor drie dagen in de week, geheel in overeenstemming met de statistieken (Portegijs & Boelens 2004). Vier werkgevers maken uitsluitend gebruik van de crèche voor opvang tijdens hun werk. Twee werkgevers vullen de crèche aan met één dag opvang door familie. Er zijn ook twee paar ouders van jonge kinderen die geen gebruik maken van de crèche. Noud en Meike hebben voor vier dagen in de week een betaalde oppas aan huis, Julia en Evert wilden helemaal zelf voor de kinderen zorgen en Evert is daarom minder gaan werken. Voor de oudere kinderen wordt uitsluitend gebruikgemaakt van de betaalde oppas aan huis tijdens kantooruren. Alle stellen met kinderen maken daarnaast gebruik van betaalde oppas

aan huis op incidentele basis buiten kantooruren. In totaal besteden de huishoudens in dit onderzoek de zorg voor de kinderen uit voor 2,5 uur per week tot 32 uur per week, dit betreft zowel informele als formele opvang.

Waarom kiest de een voor uitsluitend de crèche, de ander voor een combinatie van formele en informele vormen van opvang en weer een ander voor uitsluitend de oppas aan huis? Wat is het aantrekkelijke van het informele deel van kinderopvang? Omdat de vraag al onderzocht is door anderen (Nievers 2003, Portegijs e.a. 2006) en een antwoord buiten het bestek valt van dit onderzoek bespreek ik een aantal veelvoorkomende redenen om de verhouding tussen oppaswerk en schoonmaakwerk te duiden.

Nederlandse ouders hebben grote schroom om hun kind vijf dagen in de week naar de crèche te brengen (Van Daalen 2005). In mijn onderzoeksgroep is er niemand die dat doet. Drie dagen lijkt het maximum te zijn. Bovendien is de crèche duur. Dus men gaat zelf minder werken en/of zorgt voor een vierde dag informele opvang, zoals bijvoorbeeld Suzie:

Hoeveel dagen werken jullie?

Ik werk vier dagen en mijn man werkt vijf dagen.

Jullie hebben twee kinderen?

Ja van drie en vijf. Die van vijf gaat naar de kleuterschool en de jongste gaat naar de crèche drie dagen, dan een dag bij mij en een dag bij opa en oma.

(Vrouw, 36 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

De aanvulling van de crèche met informele oppas komt voort uit het willen beperken van de crèchetijd voor het kind en van de kosten van de crèche. Bovendien wordt het als positief ervaren als het kind de naaste familie leert kennen. Suzie is wel duidelijk in het prefereren van crèche als voornaamste opvangvorm boven de oppas aan huis:

Heb je er aan gedacht om het anders te doen dan de crèche?

Ja toen de oudste net geboren was hebben we daar wel aan gedacht om iemand privé aan te nemen. We kregen daar ook een aanbod voor, maar daar zijn we niet op in gegaan. Ik vind het leuker dat kinderen met andere kinderen omgaan en de crèche is ook een bedrijfje, dus als daar iemand ziek is, is er toch nog opvang. Dat heb je met oppas aan huis niet.

(Vrouw, 36 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

De jongste van Jet gaat twee dagen naar de crèche, zij is daar tevreden over en noemt ook het institutionele karakter van de crèche:

En voor de kinderen, je brengt ze naar de crèche, heb je ook wel overwogen om iemand in huis te nemen?

Nee dat wil ik niet omdat ik vind dat ze met andere kinderen moeten spelen. Ik vind het belangrijk dat ze met andere kinderen omgaan, leren delen. En het gaat goed. En ik heb ook liever een geregelde instantie.

(Vrouw, 35 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Hoewel deze huishoudens voor de schoonmaaktaken een particulier in huis hebben genomen, besteden zij de zorg voor de kinderen liever uit aan een ‘geregelde instantie’, een bedrijf. Noud en Meike doen het anders, zij hebben voor hun dochtertje van één jaar niet gekozen voor de crèche maar juist voor betaalde oppas aan huis die vier volle dagen per week komt:

Voor de kinderoppas, hebben jullie toen ook naar alternatieven gekeken?

Ja we hebben heel veel op een rijtje gezet. Crèche, oppasmoeder, gastouder. De crèche hadden we het idee dat dat heel moeilijk zou worden in Amsterdam. We zijn toen al snel naar een gastouder gaan kijken, ook vanwege de flexibiliteit. Via het gastouderbemiddelingsbureau hebben we het geprobeerd te doen, maar daar kregen we twee moeders voorgesteld die allebei een strafblad hadden(...) Bij de crèche viel de wachtlijst wel mee maar het is minder flexibel. Je moet een kind netjes aankleden, flesjes mee, heel gedoe lijkt me dat ‘s ochtends. Nu hoeft je niks te doen en als je terugkomt staat alles klaar, dus dat is veel rustiger.

Dus dat gaf de doorslag: flexibiliteit?

Ja met name omdat mijn werk is verhuisd van Amsterdam naar Den Haag.

(Man en vrouw, 34 jaar, samenwonend, 1 kind)

Noud en Meike hebben een hoog inkomen. Zij kozen voor flexibiliteit en het omzeilen van vermeende wachtlijsten bij crèches, terwijl de kosten voor de privéoppas meevallen.

Voor schoolgaande kinderen maken de werkgevers ook gebruik van oppas aan huis. De dochter van Arwen ging naar de buitenschoolse opvang in Maastricht, maar toen het gezin naar Amsterdam verhuisde koos Arwen voor een oppas aan huis:

Hoe kwam je op het idee om een oppas te nemen en niet bijvoorbeeld verder te kijken naar buitenschoolse opvang?

Ik heb twee keer een buitenschoolse opvang gebeld, maar op de een of andere manier stond het me een beetje tegen. Ik kon ook niet meteen plaats krijgen en ik had wel opvang nodig voor Lola. Dus toen heb ik maar een advertentie gezet. (...)

En scheelt dat nou veel qua kosten oppas of buitenschoolse opvang?

Dat heb ik eigenlijk nooit nagerekend. Ik ben nu 240 euro in de maand kwijt, dat is 500 gulden, nou dat ben ik ook wel kwijt aan de buitenschoolse opvang hoor.

(Vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Bij Arwen wordt de keuze voor oppas aan huis vooral ingegeven door flexibiliteit in de werving van opvang voor haar dochter. Bij de buitenschoolse opvang spelen net als bij de crèche wachtlijsten een rol voor ouders die kiezen voor een alternatief. De kosten van formele opvang versus informele opvang ontlopen elkaar niet veel. Men kiest dus ofwel voor een instantie met bepaalde garanties waar de kinderen bovendien met andere kinderen leren omgaan of men kiest voor de flexibiliteit van oppas aan huis.

De werkgevers in dit onderzoek hebben naast de informele oppas aan huis ook een schoonmaakster in dienst. In een internationale vergelijking doet dit merkwaardig aan. De inwonende *domestic worker* zorgt immers zowel voor het huishouden als voor de kinderen. De reden waarom men de oppas niet laat schoonmaken luidt in alle gevallen: de oppas moet er voor de kinderen zijn. Bovendien is er een enorm prijsverschil tussen oppas - en schoonmaakwerk. Bij Evelien maakte de oppas vroeger ook schoon, op dagen dat zij niet op de kinderen hoefde te passen en tegen een apart hoger tarief.

De werkgevers in dit onderzoek runnen hun huishouden door de taken te verdelen en uit te besteden aan verschillende personen. Net zo min als dat er onder de geïnterviewde huishoudelijk werkers allesdoeners zijn, zo zijn er ook geen werkgevers met allesdoeners in dienst. Men koopt precies die huishoudelijke - en zorgtaken in bij diegene die zij daar het meest geschikt voor achten.

4.3.3. De organisatie en uitbesteding van het huishouden samengevat

De typisch grootstedelijke groep anderhalfverdieners met kleine kinderen die huishoudelijke taken uitbesteden runnen hun huishouden volgens een duidelijke taakverdeling. Het runnen en organiseren van dat huishouden ligt bij deze paren met kinderen in de meeste gevallen op de schouders van de vrouw. Vrouwen voelen zich verantwoordelijk voor het huishouden en doen - ook los van wat er uitbestede wordt - veel meer dan hun mannelijke partners. Mannen laten makkelijker weten dat zij geen zin in het huishouden hebben en vinden het uitbesteden ervan daarom een makkelijke optie. De herverdeling van huishoudelijke - en zorgtaken is onder deze stellen duidelijk mislukt en is één van de mogelijke motieven voor uitbesteding. In het volgende deel worden deze motieven beschreven.

Stellen zonder kinderen en alleenstaanden die huishoudelijk werk uitbesteden doen zelf nagenoeg niets in het huishouden. Stellen zonder kinderen zijn in dit onderzoek degene die de meeste uren huishoudelijk werk inkopen. Een mogelijke verklaring is dat bij deze stellen beide partners vijf dagen werken, het zijn echte tweeverdieners: ze hebben veel geld en weinig tijd. Stellen met kinderen zijn anderhalfverdieners, de ouders werken niet beiden fulltime omdat zij één of twee doordeweekse dagen thuis willen zijn voor de kinderen. Op die dagen kan men zelf ook nog schoonmaaktaken verrichten en men koopt daarom minder uren schoonmaak in. Een tweede verklaring is dat stellen met kinderen al veel geld kwijt zijn aan de kinderopvang, en de kosten van de 'luxe' van een schoonmaakster daarom willen

beperken. Een derde verklaring is dat Nederlandse vrouwen nog zo vast zitten aan het moederschapsideaal, waar ook het runnen van het huishouden bij hoort. Daarom kopen zij niet meer huishoud - en zorgtaken in dan strikt noodzakelijk. Anderhalfverdieners kopen blokjes schoonmaak - en oppaswerk in. Oppas - en schoonmaakwerkzaamheden worden zelden door een en dezelfde persoon gedaan.

4.4. Motieven voor het uitbesteden van huishoudelijk werk

In dit laatste deel staan de motieven van de werkgevers voor het uitbesteden van huishoudelijke taken centraal. Hoe was het bijvoorbeeld vroeger bij hun ouders thuis geregeld? En in het verleden van het eigen huishouden, heeft men altijd huishoudelijke taken uitbesteed? Waarom is men eigenlijk huishoudelijke taken uit gaan besteden? De motieven voor het uitbesteden van huishoudelijk werk vormen de achtergrond waartegen werkgevers een arbeidsrelatie met hun schoonmaakster aangaan. Deze motieven geven als zodanig vorm aan de wijze waarop deze markt georganiseerd is zo zal in hoofdstuk 6 blijken.

In paragraaf 4.4.1. wordt eerst de inbedding van het uitbesteden van huishoudelijk werk in de sociale context van de werkgevers besproken. Wie opgegroeid is met een schoonmaakster in huis of ermee bekend is in eigen netwerk zal zelf wellicht ook eerder overgaan tot het uitbesteden van schoonmaakwerk. Hier komt ook het moment waarop de werkgevers voor het eerst huishoudelijk werk uitbesteedden aan de orde. In paragraaf 4.4.2. worden de verschillende soorten individuele motieven voor uitbesteding beschreven.

4.4.1. Reproductie van uitbestedingspatronen

Zoals het een eeuw geleden *in gegoede kringen* gebruikelijk was om een dienstje te hebben, zo is het eveneens goed mogelijk dat het tegenwoordig in bepaalde kringen meer of minder gebruikelijk is om een schoonmaakster te hebben. Niet alleen kenmerken als inkomen en arbeidsmarktparticipatie beïnvloeden het uitbestedingsgedrag, maar ook of men ermee bekend is: of het gebruikelijk is onder de mensen waar men mee omgaat of mee opgegroeid is. Dit patroon is duidelijk te herkennen onder de werkgevers in dit onderzoek. Zo zegt bijvoorbeeld Evelien:

En dat kan je ook makkelijk overdragen?

Ja zeker, ik lig niet wakker van wat wel of niet schoon is. Ja het moet niet erg vies worden, maar als ik het zelf zou moeten doen zou het hier en daar waarschijnlijk ook vies worden. Ik heb het gewoon niet geleerd.

Hadden jullie thuis een poetsvrouw?

Wat denk je? (lacht) Ja.

Werkten je ouders allebei?

Ja, mijn moeder is gaan werken toen mijn oudste broer geboren was en is blijven werken toen ik en mijn broertje er kwamen, dat is in 1954.

Dus jullie hadden een poetsvrouw maar ook oppas?

Nee dat was de poetsvrouw, die was er gewoon, een hulp in de huishouding. Ze had wel een eigen gezin. Zij kwam om negen uur en ze had dan twee middagen vrij, dan was mijn moeder thuis, en ze kookte ook, ze deed gewoon alles.

(Vrouw, 45 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Evelien is opgegroeid met een hulp in de huishouding en zegt dat ze niet geleerd heeft hoe ze moet schoonmaken. Dit bepaalt haar eigen uitbestedingsgedrag. Zodra Evelien op zichzelf woonde en een inkomen had is ze huishoudelijke taken uit gaan besteden. De bekendheid met ‘huishoudelijke hulp’ (zoals dat toen nog heette) is bepalend voor het huidige uitbestedingsgedrag. Van de zestien werkgeversgezinnen zijn er maar liefst twaalf waarbij tenminste één van de volwassenen opgegroeid is met een huishoudelijke hulp. Het lerarengezin waarbij moeder bleef werken na de geboorte van de kinderen wordt daarbij meerdere malen genoemd:

Hebben veel mensen in jouw omgeving huishoudelijk hulp?

Nee, nu ja mijn ouders vroeger, maar nu al jaren niet meer, terwijl ik nu denk, joh neem iemand, maar nee toen Sipke daarmee stopte hebben ze nooit meer iemand gehad. Sipke was een Friezin en die kwam drie keer drie uur per week vroeger bij ons. Heftig hè, nou hadden we een redelijk groot huis maar ook niet super, gewoon een onderwijsgezin. Ik heb mama nooit de wc zien schoonmaken, dat deed Sipke. Maar zij werkten allebei volledig als leraar. Die hadden een iets groter huis dan deze boot. Eigenlijk zou ik ook liever iemand voor vier uur willen. Maar dan moet ik wel zeker weten dat het financieel goed gaat.

(Vrouw, 35 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Je zei dat je moeder ook hulp had?

Ja, mijn moeder was lerares.

Hoe vaak kwam die poetsvrouw?

Eén keer in de week.

Moesten jullie ook rekening houden met de poetsvrouw als kind?

Nou mijn moeder zei altijd op de dag dat de hulp was geweest: schoenen uit, Gerrie is net geweest. Nou ik doe precies hetzelfde bij mijn kinderen, dan hoor ik gewoon mijn moeder praten.

(Vrouw, 36 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Hadden jullie ouders personeel?

M: ja mijn moeder had een poetsmoeder, en ook een oppasmoeder. Mijn moeder was lerares.

N: mijn ouders hadden een werkster, die werkten ook allebei.

(Man en vrouw, 34 jaar, samenwonend, 1 kind)

De bovenstaande fragmenten illustreren dat het in gezinnen waar moeder werkte als redelijk normaal ervaren werd dat er een hulp was. De meeste mensen die opgroeiden met een

werkster, groeiden ook op met een werkende moeder. Het is goed mogelijk dat zowel de arbeidsparticipatie van vrouwen als de uitbesteding van huishoudelijk werk, gereproduceerd wordt in het eigen huidige leven (zie ook: De Ruijter 2005). De uitspraak van Jet dat ze mama nog nooit de wc heeft zien schoonmaken is hiervan een prachtig voorbeeld. Ze zegt later over het feit dat ze zich onwennig voelt als werkgever in eigen huis: terwijl thuis ik niet anders gewend was, ik ben ermee opgevoed.

In de gespreksfragmenten wordt het feit dat moeder werkte als lerares expliciet als reden voor het uitbesteden van huishoudelijk werk genoemd. Men lijkt het belangrijk te vinden te benadrukken dat in het ouderlijk gezin het huishoudelijk werk niet werd uitbesteed uit rijkdom of luxe, maar omdat het ‘gewoon een onderwijsgezin’ betrof, zoals Jet het zegt. Ook Evelien benadrukt dat haar ouderlijk gezin niet heel rijk was:

(...) er waren toch ook vriendinnen van mij die ook mensen hadden die ook bij het huishouden hoorden hoor. Alleen waren daar nog moeders, maar veel mensen hadden een hulp. En ja we waren wel gewoon een middenklas gezin, niet heel rijk.

(Vrouw, 45 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

De periode dat men huishoudelijke taken uitbesteedt varieert van één jaar tot twintig jaar. Wie opgroeide met een ‘huishoudelijke hulp’ besteedt zelf ook eerder in het leven huishoudelijke taken uit, bijvoorbeeld zodra men op zichzelf woont. Deze werkgevers hebben dan ook al een lange geschiedenis met huishoudelijke werkers. Zo heeft bijvoorbeeld Melvin nooit zonder werkster gewoond.

Want hoe lang is ze jouw werkster?

Ik ben pas uit huis gegaan toen ik al heel oud was zeg maar. Toen heb ik eerst nog samengewoond met een ander meisje, toen hadden we andere mensen, die van haar. Dus ik denk sinds 1990 zoiets, dat ik Wil heb, onze huidige werkster, nu ja ze werkte al bij ons, bij mijn moeder sinds 1968, sinds ik geboren ben. Maar bij mij sinds 1990.

(Man, 35 jaar, samenwonend, geen kinderen)

In tabel 4.2. is te lezen dat degene die opgroeiden met een werkster thuis, zelf eerder in het leven de huishoudelijke taken uitbesteden.

Tabel 4.2. Ouders met een werkster en moment dat men zelf huishoudelijk werk ging uitbesteden.

Naam	Ouders	Zelf respondent/partner
Midas	ja want werkten/?	toen we gingen samenwonen
Arwen	nee/nee	toen we gingen samenwonen
Leonie	ja	sinds ik directeur was
Evelien	ja, werkten/nee	sinds ik op mezelf woon
Gaby	nee/zijn ouders wel	sinds nieuwe huis
Melvin	ja, werkten/ja	sinds ik op mezelf woon
Helen	ja, werkten/ja	sinds ik werk
J&E	ja/nee	sinds we in nieuwe grote huis wonen
Jet	ja, werkten/nee	sinds een jaar, ik had weinig energie
Suzie	nee/nee	sinds we in nieuwe huis wonen
N&M	ja, werkten/ja	sinds we samenwonen
B&E	ja/nee	sinds ik ziek werd
Pascal	ja	sinds ik werk,
Kelly	nee/nee	sinds de baby naar de creche gaat
Guus	ja, werkten/nee	sinds de baby naar de creche gaat
Ralf	nee	sinds ik werk als uitgever

Helen legt zelf duidelijk het verband tussen wat ze van thuis meegekregen heeft en haar eigen uitbestedingsgedrag.

Ik heb eigenlijk sinds ik werk hulp. Mijn moeder had het vroeger ook, mijn moeder werkte ook, sinds ik werk was het al heel snel dat ik een vorm van hulp had. Eerst woonde ik alleen in een klein flatje, dan had ik hulp eens in de veertien dagen.

(Vrouw, 36 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Beginnen met werken is een verandering in de levensfase die kan leiden tot het uitbesteden van huishoudelijke taken. Zes mensen hebben zoals Helen vanaf het moment dat zij werken een huishoudelijk werker in dienst. Andere veranderingen in levensfase die genoemd worden als het startpunt, of zelfs reden, voor het uitbesteden van huishoudelijke taken zijn: samenwonen, een nieuw groter huis, het eerste kind dat naar de crèche gaat en gezondheidsproblemen.

4.4.2 *Individuele motieven voor uitbesteding*

Op structureel niveau zijn de toegenomen arbeidsparticipatie van de vrouw en een toename van het aantal twee - of anderhalfverdieners belangrijke oorzaken van een toenemende vraag naar huishoudelijk diensten. Ook op individueel niveau schrijven de respondenten de aanwezigheid van hulp in de huishouding in hun jeugd toe aan het feit dat hun moeder werkte. Geven ze dit ook aan voor hun eigen leven?

Er zijn verschillende individuele motieven of redenen voor het uitbesteden van het huishouden onderzocht. Ten eerste is er de factor tijd. Mensen kunnen huishoudelijke taken uitbesteden vanwege een gebrek aan tijd om het zelf te doen, zo bleek uit het reeds eerder beschreven onderzoek naar tijdsbesparende strategieën van huishoudens (De Ruijter 2005, Tijdens e.a. 2000a). Er is een verband tussen arbeidsparticipatie van met name de vrouw en het uitbesteden van huishoudelijke taken. Hoe meer de volwassen gezinsleden buitenshuis betaalde arbeid verrichten, hoe minder vrije tijd zij hebben, waardoor de waarde van tijd stijgt en deze koopt men in door uit te besteden. Voorwaarde is wel dat de kosten van het inkopen van tijd lager zijn dan het loon dat men verdient dat men in dezelfde tijd verdient met arbeid buitenshuis. Dit is vooral een economische kijk op de reden die individuen hebben om huishoudelijke taken uit te besteden (SEOR 2004, Tijdens e.a. 2000a)

In een meer sociologische benadering van het huishouden en uitbesteding kijkt men naar de herverdeling van taken tussen partners en sekse-specifieke verwachtingen omtrent het huishouden (De Ruijter 2005). In deze benadering zijn er normatieve verwachtingen over vrouwelijke taken in het huishouden, zoals schoonmaken en de was, en mannelijke taken, zoals kluswerkzaamheden aan het huis. Wanneer men huishoudelijke taken uitbesteedt conformeert men zich niet aan deze verwachtingen. Hieruit vloeit een tweede mogelijke reden voor het uitbesteden van huishoudelijke taken voort: omdat het de partners niet lukt om huishoudelijke taken te herverdelen of om conflicten over de taakverdeling te vermijden (Romero 2002).

De laatste relevante benadering van motieven voor uitbesteding is die over lifestyle. Deze is te vinden in het werk van bijvoorbeeld Sassen (2003) Anderson (2000) en van Gregson & Lowe (2004). Het uitbesteden van huishoudelijk werk is niet alleen een kwestie van noodzaak uit tijdgebrek, of het onvermogen om huishoudelijke taken te verdelen tussen gezinsleden, maar heeft ook te maken met een bepaalde levensstijl. Anderson (2000) spreekt van een reproductie van levensstijl en status. Een mooi huis met ornamenten die veel stof verzamelen maar ook zijden shirts die alleen op de hand gewassen mogen worden zijn niet zozeer noodzakelijk en creëren bovendien extra huishoudelijk werk. Waarom heeft men ze dan toch? Volgens Anderson (2000) omdat ze de status van het huishouden bevestigen. Expliciet als exclusieve goederen, maar ook impliciet omdat deze goederen ook de toegang die het huishouden heeft tot financiële bronnen en personeel tonen. Eenvoudiger gezegd: wie zijn huis weldadig doch onpraktisch inricht toont daarmee impliciet dat hij of zij personeel heeft om het huis schoon te houden. Geen enkel weldenkend mens dat zelf zou schoonmaken zou dergelijke ornamenten nemen.

Ehrenreich en Hochschild (2003) ventileren een andere visie op het *lifestyle* motief voor het uitbesteden van huishoudelijk werk. Volgens hen willen vrouwen in het individualistische tijdperk juist helemaal niet uitkomen voor het hebben van personeel, maar veel eerder de illusie van 'ik doe alles' hoog houden. Het uitbesteden van huishoudelijk werk draagt bij aan het in stand houden van de illusie alles tegelijk te kunnen: een carrière,

kinderen, een leuke relatie en een goedlopend huishouden, maar het huishoudelijke personeel moet daarbij wel uit het zicht gehouden worden. Zij zien hierin een groot verschil met het verleden, toen het hebben van huishoudelijk personeel in zichzelf statusverhogend was en daardoor ook duidelijk zichtbaar.

Samenvattend komen in bestaande literatuur drie redenen voor uitbesteding naar voren: een gebrek aan tijd, een onvermogen om de taken te herverdelen tussen partners en het bevestigen van status of een bepaalde levensstijl. Aan deze drie motieven ligt echter een mogelijke vierde ten grondslag: het huishouden is geen populaire bezigheid. De houding ten opzichte van het huishouden beïnvloedt in belangrijke mate het uitbesteden ervan. Immers als men het zelf heerlijk vindt om te doen, dan doet men het graag zelf, ongeacht een gebrek aan tijd, het feit dat de partner niks doet en wat de burens ervan denken. Geen enkele van de drie genoemde motieven zouden stand houden als het huishouden een uitermate populaire statusverhogende bezigheid zou zijn. In het verlengde hiervan ligt het toegenomen belang van vrije tijd en dat huishoudelijke taken door de meeste mensen niet als prettige vrije tijdsbesteding wordt gezien. In een hedendaagse tv-commercial is bijvoorbeeld te zien hoe een vrouw in enkele seconden de vloer van het hele huis reinigt met een nieuwe vloerwisser. Wanneer zij klaar is klinkt het: “zo houd je tijd over voor het *echte* leven.” Daarna huppelt zij over een groen grasveld met een kind aan de hand en een man aan haar zijde. Ook hier wordt duidelijk dat het huishouden in de meeste kringen iets geworden is wat ‘ook nog moet’ en waar men zo min mogelijk tijd aan besteedt. Deze impliciete gedachte ligt aan elk van de drie andere motieven ten grondslag.

In het eerste motief van tijdsbesparing is dit het duidelijkst. Men koopt tijd door het huishouden uit te besteden omdat men het zelf niet wil doen. Men zou als tijdsbesparende strategie immers ook minder tv kunnen kijken, minder vrienden kunnen bezoeken en toch zelf het huishouden kunnen doen indien men dit een heerlijke bezigheid vindt.

Bij de herverdeling van taken tussen partners zouden er weinig conflicten bestaan als huishoudelijke taken als prettige en ontspannende bezigheden werden ervaren. Maar wanneer dit niet zo is, wanneer de sociale erkenning voor huishoudelijk werk afneemt ‘is het waarschijnlijk dat gehuwde vrouwen hun sociale productiefunctie aanpassen, bijvoorbeeld door werk buitenshuis te zoeken’, zo schrijft bijvoorbeeld Visser (1999). ‘Om dezelfde reden is het onwaarschijnlijk dat de mannen van deze vrouwen, ter compensatie van de nieuwe verdeling van betaald werk, meer gaan doen in de huishouding’ (Visser 1999).

In literatuur over het lifestyle - of statusmotief voor het uitbesteden van huishoudelijke taken komt de impopulariteit dan wel populariteit van het huishouden ook terug, gerelateerd aan klassen. Zij die redeneren dat uitbesteding de status verhoogt gaan ervan uit dat huishoudelijke werkzaamheden geen nobele, statusverhogende bezigheden zijn, zoals het ook ten tijde van de dienstboden ondeugdelijk was voor vrouwen uit gegoede kringen om zelf de huishoudelijke taken verrichten. Ehrenreich en Hochschild (2003) hebben wel oog voor de naoorlogse kostwinnersjaren, waarin veel vrouwen wel degelijk

eigenwaarde ontleenden aan een door hen zelf schoon gehouden huis. Zij redeneren dat vrouwen misschien nog steeds de illusie willen hooghouden dat ze het allemaal zelf doen. Dit zou bijvoorbeeld op kunnen gaan voor vrouwen die niet opgroeiden met huishoudelijke hulp. In bepaalde klassen of milieus kan het huishouden evenwel nog enige populariteit genieten.

Voor de werkgevers in dit onderzoek leidt dit onderscheid naar verschillende soorten motieven om huishoudelijk werk uit te besteden tot een aantal vragen. Hoeveel tijd heeft men om het zelf te doen? Hoe leuk vindt men het om het zelf te doen? Kan men tot afspraken komen met de partner over verdeling van de taken? Is het in de sociale omgeving van iemand een vanzelfsprekendheid en/of een statussymbool om uit te besteden? Is het juist statusverhogend om het allemaal zelf te doen? Hoeveel waarde hecht men aan vrije tijd? In hoeverre vindt men het huishouden een onprettige of juist prettige vrijetijdsbesteding? In wat volgt worden de verschillende motieven van de werkgevers in dit onderzoek om huishoudelijk werk uit te besteden onderscheiden en getoetst aan de bovenstaande literatuur.

Tijdgebrek en vrije tijd

In kwantitatieve studies wordt de tijdsdrukhypothese getoetst door te kijken of het uitbesteden van huishoudelijke taken toeneemt naarmate men meer uren buitenshuis werkt (De Ruijter 2005). Het is evenwel goed mogelijk dat men dan geen (ervaring van) tijdgebrek meet maar inkomen. Er is in dit onderzoek veel naar de factor tijd gevraagd. Degenen die huishoudelijk werk uitbesteden ervaren inderdaad een gebrek aan tijd of drukte zoals bijvoorbeeld Helen:

Hebben jullie een gevoel van een gebrek aan tijd?

Ja enorm.

Wat zijn dan dingen die erbij in schieten?

Tijd voor jezelf. Ik zou willen dat een week uit acht dagen bestond en dan nam ik die ene dag echt helemaal voor mezelf. Ik heb een ontzettend last van schuldgevoel tegenover de kinderen, dat ik niet genoeg tijd met ze doorbreng. Vind ik heel moeilijk, laat staan dat ik tijd voor mezelf neem.

(Vrouw, 36 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Tijd en een gebrek daaraan speelt in de motivering voor uitbesteden onder de werkgevers die ik sprak vooral een rol in combinatie met de impopulariteit van het huishouden. Verschillende keren wordt aangegeven dat men het huishouden ‘zonde van de tijd’ vindt, bijvoorbeeld omdat men een hekel heeft aan schoonmaken zoals bijvoorbeeld Kelly dat formuleert:

De poetsvrouw dat...

Dat vind ik het geld driedubbel en dwars waard. We hebben ook een hele goeie, die als een tornado door het huis gaat. Kijk stofzuigen, de afwasmachine doe ik elke dag. Maar het is zo lekker, als ik donderdagavond thuiskom en de boel is weer lekker schoon. Ik heb zelf ook een pesthkel aan schoonmaken, stofzuigen dat gaat nog wel, maar echt schoonmaken, ik heb er zo'n hekel aan, word er chagrijnig van, ik vind het echt zonde van mijn tijd. En dat het iedere week weer terugkomt, dan is het weer een rotzooi. En er blijft genoeg te doen: opruimen, kleding uitzoeken, wassen. Je bent echt superdruk, dat heeft met je hele huishouden organiseren te maken.

(Vrouw, 33 jaar, samenwonend, 1 kind)

Ook Julia vindt schoonmaken zonde van de tijd, niet alleen om dat ze het niet leuk vind om te doen, maar vooral omdat ze haar vrije tijd liever aan iets anders besteedt:

En toen hebben jullie een schoonmaakster genomen?

Ja.

Was dat uit tijdgebrek?

Ja, want ik had zoiets van: dan zijn we een dag vrij en dan lopen we een beetje schoon te maken hier. Zonde van je tijd gewoon, want je wilt wat met je kinderen doen, je wilt wat voor jezelf doen. Dus dat schiet niet op.

(Vrouw, 41 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Deze prioriteitstelling in vrijetijdsbesteding kwam al eerder aan de orde: Nederlandse vrouwen besteden steeds meer tijd aan de zorg voor kinderen (Portegijs e.a. 2006). Vooral werkende moeders vinden het belangrijk dat zij naast hun baan ook kwaliteitstijd met de kinderen doorbrengen, zoals Jet die op het moment van interviewen even zonder schoonmaakster zit:

(..) het is ook zonde dat als ik hier met mijn dochter thuis ben, zoals vandaag ook, elke vrijdagochtend ben ik gewoon aan het schoonmaken en dan moet zij, ja ze kan zich wel vermaken, of ze helpt mij wat, maar het is natuurlijk niet leuk. En dan maandag ben ik daar ook nog mee bezig. En straks zit zij ook op school en dan heb ik geen tijd meer met haar samen zeg maar. De tijd dat ik nu met haar samen ben, ben ik aan het poetsen en boenen. Dus dat is niet echt leuk. En het is wel een hele erge grote taak erbij elke week.

(Vrouw, 35 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Deze werkgevers geven aan dat vrije tijd inderdaad spaarzaam is en wanneer er keuze is deze liever niet aan het huishouden besteed wordt. Het huishouden is impopulair, ook omdat het

elke week terugkeert en er vooral met kinderen genoeg te doen is. Arwen vat dit mooi samen en voegt nog een extra reden over de aard van huishoudelijke taken voor uitbesteding toe:

(..) ook wel omdat het mij drie uur in de week zou kosten om het huis schoon te maken, nou als je vier dagen werkt, dan besteed ik mijn tijd liever aan iets anders. Met kinderen is het ook altijd druk.

Dus tijd vooral?

We hebben het geld ervoor, waarom zou ik daar niet iemand voor nemen. Ik vind schoonmaken echt niet leuk. Het effect is wel lekker maar om te doen is het niet leuk. Ik heb het dan weer twee weken zelf moeten doen en als één van de kinderen dan morst heb je meteen iets van godsamme, dat heb ik net schoonmaakt. Als iemand anders het schoonmaakt is het toch wat makkelijker.

(Vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Arwen ervaart een gebrek aan tijd, ze heeft voldoende geld en ze vindt schoonmaken vervelend omdat het nooit lang schoon blijft. Misschien is dat vooral de reden voor de impopulariteit van schoonmaaktaken; het houdt nooit op.

Behalve als je het uitbesteedt, dan hoef je er nooit meer aan te denken. Dit verwoordt Midas mooi:

Omdat je het rotwerk vindt? Of omdat je er geen tijd voor hebt?

Nou we hadden haar al voordat ons kind er was. Ja gewoon omdat het rotwerk is en je houdt meer tijd over. Een half uurtje met zijn tweeën op de bank zitten is gewoon fijner dan een half uur de badkamer schrobben.

En hou je ook meer tijd over?

Ja, maar vooral er niet aan denken, je hoeft je er niet meer mee bezig te houden, het is vooral psychologische tijd denk ik, je hoeft nooit te denken: ik moet eigenlijk schoonmaken. Gewoon donderdag is het lekker gedaan en als je dan het hele weekend weg bent is het zondag nog steeds schoon en kom je graag thuis. Als Carmen er niet was denk je zondagavond als je thuis komt: gadverdamme dat huis, moet ik dat nog schoon gaan maken? Je koopt gewoon een beetje geluk.

(Man, 34 jaar, samenwonend, 1 kind)

Het huishouden wordt door hen die het uitbesteden als onprettige bezigheid ervaren waar men de spaarzame vrije tijd toch liever niet aan besteedt. Vanwege de routinematigheid ervan is het bovendien heerlijk als men zich er niet mee bezig hoeft te houden. Tijd als reden voor uitbesteding is vooral psychologische tijd.

Taakverdeling en het uitbesteden van conflicten

Dat de theoretische motiveringen voor het uitbesteden van huishoudelijke taken elkaar niet uitsluiten blijkt uit het feit dat sommige respondenten meerdere redenen aandragen. Zo kwamen Arwen en Midas hierboven aan bod omdat zij tijd op de een of ander manier aandroegen als reden voor uitbesteding. Zij noemen allebei ook conflicten over de taakverdeling als motief voor uitbesteding:

En bij ons begon het met het samenwonen. Waarom moet ik eigenlijk alles doen? Nou dan verdelen we het, en dat werkt dan ook niet. Dus toen namen we een poetsvrouw.

(Vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

En wie had het bedacht dat jullie een werkster namen?

Anja die was er wel klaar mee. Ik was er groot voorstander van want het was ook beter voor ons. Geen ruzie, geen probleem.

(Man, 34 jaar, samenwonend, 1 kind)

Boudewijn en Els interview ik samen en het conflict komt hier mooi op tafel:

Wie doet het schoonmaken

E: Dat doet de werkster, en ook ik. Boudewijn heeft zich afgekocht met de werkster.

Is dat de reden waarom jullie een werkster namen?

B: Ja daar komt het eigenlijk wel op neer.

Omdat Els daar ontevreden over was?

E: Nee niet omdat ik er ontevreden over was, maar omdat hij geen zin had om het te doen, dus hij koopt het af. Dus ik eis ook elke week als de werkster komt geld van hem, ook al komt het uit één pot, hij moet het betalen.

(Man en vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Conflicten over de huishoudelijke taken hoeven niet alleen tussen gehuwden te bestaan. Omdat het huishouden niet populair is om te doen, kan er in alle soorten samenlevingsvormen een conflict over bestaan. Leonie woont in een woongroep en vertelt:

Kijk vroeger deden we het allemaal zelf, daar begon het mee, we hadden een woongroep. Tot we elkaar vermoord hebben tien keer. Moord en doodslag geweest hierzo, we hadden allemaal een uitkering, allemaal weinig geld, ik was eigenlijk de enige met geld omdat ik werkte. Dus we hadden het er wel over, dan regelen we het met geld, dan nemen we een schoonmaakster, maar ja niemand had geld. Tot we zulke ruzie kregen dat we besloten een schoonmaakster nemen. We hebben een werkster sinds tien jaar.

(Vrouw, 46 jaar, alleenwonend, geen kinderen)

Het huishouden is niet populair om te doen maar tegelijkertijd vindt men het wel belangrijk dat het gebeurt. Pas dan kunnen er conflicten ontstaan. Als niemand het belangrijk vindt, gebeurt het gewoon niet. Het vermijden van conflicten over het schoonmaken is een belangrijke reden voor uitbesteding. Dat hoeft niet per se tussen man en vrouw te zijn, schoonmaken is werk dat veel mensen liever niet doen en waar conflicten over bestaan.

Levensstijl en status

Het bestendigen van een bepaalde levensstijl kan ook een motief zijn voor het uitbesteden van huishoudelijke taken. Dit motief laat zich moeilijk meten volgens kwantitatieve methoden omdat het attitudes betreft ten opzichte van het huishouden, gedragingen en bijvoorbeeld de wijze waarop het huis is ingericht. Ook middels kwalitatieve methoden zoals in dit onderzoek, is oorzaak en gevolg bij dit aspect moeilijk te onderscheiden. Wilde men zijn of haar status verhogen en nam men daarom een schoonmaker in dienst? Of is statusverhoging een gevolg van het hebben van een schoonmaker?

Een voorbeeld van dat laatste is bijvoorbeeld mijn observatie in het huis van Pascal. Overal in zijn huis ligt hoogpolig tapijt, tegelijkertijd heeft Pascal een grote langharige hond. Door deze combinatie van hond en hoogpolig tapijt laat Pascal zien dat hij geen concessies hoeft te doen, en financieel in staat is om iemand in te huren om vele uren per week de hondenharen uit het tapijt te zuigen. Het is precies dit voorbeeld dat in de internationale literatuur genoemd wordt als *lifestyle* motief voor uitbesteding (Anderson 2000, Parrenas 2003, Cox 2006). Maar is een bestendiging van status of levensstijl voor Pascal dan een reden voor uitbesteding? In het interview zei hij er dit over:

In mijn geval ben ik gewoon 500 euro netto kwijt aan de hulp. Dus je moet ook een hoop verdienen wil je dat erbij doen, want het is niet zo dat je er iets voor wilt laten, het is een extraatje. Als je er andere dingen voor moet laten dan staat het paard helemaal aan de verkeerde kant van de wagen. Het was bedoeld als gemak.

En ervaar je het wel altijd als gemak?

Ja, ik vind het een onmisbare luxe. Het is zo lekker om thuis te komen, terwijl je geen poot hebt uitgestoken en alles ruikt naar zeep. De nieuwe handdoekjes hangen heerlijk gevouwen op de rekken, het bad is fris, er hangen nieuwe toiletrollen in de wc's, de keuken glimt, en je stapt 's avonds in je bed zoals in een hotel, dus krakend verse lakentjes, je doet je kast open en daar hangen tien overhemdjes superstrak gestreken, je sokjes liggen opgevouwen in je kast. Het is een soort hotelverzorging. Ja dat is heerlijk, daar raak je aan verslaafd.

(Man, 43 jaar, samenwonend, geen kinderen)

Als geen ander onder de werkgevers benoemt Pascal het gemaksgedoe van het uitbesteden van huishoudelijke taken, het extraatje, de luxe. Voor Pascal is het inderdaad een levensstijl

die hij zich kan aanmeten omdat hij veel verdient. In het calvinistische Nederland is het niet gebruikelijk om zich zo uit te laten over luxe die men prettig vindt, maar dat wil niet zeggen dat het niet voorkomt in Nederland.

De afgelopen decennia zijn de woningen in Nederland royaler geworden. Er zijn meer werkgevers die net als Pascal een niet al te praktisch ingericht en groot huis hebben, waardoor het schoonmaken ervan een grote klus wordt:

Want dit huis vergt gewoon nogal wat onderhoud met al die trappen en ramen. Eén dag in de week was gewoon schoonmaakdag in het begin, nou dat vond ik gewoon zo zonde, dan had ik nog één vrije dag over, want hij maakt niet schoon. Hij doet al het andere, maar schoonmaken doet hij niet.

En daarvoor hadden jullie geen werkster?

Nee.

Dus dat had ook met het soort huis te maken dat je daartoe besloot?

Ja ook, in het andere huis was het wel te behappen.

(Vrouw, 41 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

In dit fragment laat Julia alle verschillende redenen voor uitbesteding zien. Er is een gebrek aan vrije tijd, het huishouden is zonde van de tijd, de partner maakt niet schoon en door de wijze van wonen, een aspect van levensstijl en status, is de hoeveelheid huishoudelijk werk zodanig toegenomen dat Julia het nu uitbesteedt.

Ook de mate van properheid is een aspect van levensstijl dat ervoor kan zorgen dat men huishoudelijke taken uitbesteedt. Zoals ik beschreef: wie het heel belangrijk vindt om een schoon huis te hebben zal eerder uitbesteden dan zij die dat niet belangrijk vinden. Een proper huis is van oudsher een manier voor hogere sociale klassen om zich te onderscheiden van de minder properen (Poelstra 1996). Voor Gaby is het bijvoorbeeld belangrijk een schoon huis te hebben:

Mijn man was terughoudend, maar ik zei: ja maar ik moet wel iemand hebben want ik word gek joh, ja dat klinkt misschien een beetje raar, maar ik ben heel erg opruimerig en ik vind het heel belangrijk dat mijn huis schoon is, en ja dat vind ik belangrijk anders kan ik gewoon niet leven. Dus ik vertelde hem dat ook, ik moet echt iemand hebben. (...)

(Vrouw, 25 jaar, getrouwd, geen kinderen)

Later in het gesprek met Gaby gaat het over wat de huishoudelijk werkers zoal doen. Dan wordt ook duidelijk waarom zij echt iemand 'moet hebben':

Standaard is keuken, badkamer en woonkamer, gewoon goed schoonmaken, mooi met Glassex enzo, dat ze het allemaal gewoon goed schoonmaken en tafels en zo, want ik heb

heel veel glasplaten, jaha. Dus ik moet ook echt geen kinderen hebben want dat is echt drie keer niks bij mij. Jaha, van dat muranoglas enzo, dus dat moet echt allemaal mooi glad, dat doen ze dus twee keer in de week maar ik doe het dus bijna elke dag daarna. Ik heb gewoon heel veel dingen zo. In de keuken heb ik zwart graniet met een gouden ader en dat moet ook schoon, dat is ook vies als daar strepen op zitten. De badkamer, de keuken moet echt goed schoon, echt spic en span, ik vind gewoon: dat is gewoon hygiëne.

(Vrouw, 25 jaar, getrouwd, geen kinderen)

Ook bij Gaby is haar huis zodanig ingericht en zijn haar eisen bovendien zo hoog dat het uitbesteden van de huishoudelijke taken voor haar vooral wordt ingegeven door een bepaalde levensstijl die ze wil behouden.

Het hebben en bestendigen van een bepaalde levensstijl is voor sommige werkgevers een reden voor het uitbesteden van huishoudelijke taken. Het gaat dan vooral om de grootte van het huis, de inrichting ervan, de mate van properheid die men wenselijk vindt en het inkomen dat men heeft. Dit motief voor uitbesteding is dan ook vooral te vinden onder die werkgevers met het grootste huis en het hoogste inkomen.

Er zijn ook werkgevers die naar inkomen en woonsituatie niet tot de allerrijkste bewoners van Amsterdam behoren, die in hun uitspraken zich niet willen portretteren als luxe paarden. Dat is te merken in uitspraken als: 'ik doe zelf ook nog wel wat', 'er blijft genoeg te doen', 'het is druk genoeg met kinderen'. Zij zijn meer zoals Ehrenreich en Hochschild (2003) beschrijven bezig met 'de illusie dat ze het allemaal zelf doen.' Voor hen is statusverhoging door huishoudelijk personeel juist een ongemakkelijk aspect.

Overige motieven

Mensen besteden huishoudelijk werk uit omdat ze het zelf niet leuk vinden om te doen, omdat ze hun spaarzame tijd liever aan andere dingen besteden, omdat ze er met elkaar steeds ruzie over hebben en voor sommigen omdat dat bij hun levensstijl past of hoort. Er is nog een andere reden tegen voor uitbesteding: gezondheidsproblemen. De laatste jaren lijkt er in Europese landen een trend richting de commodificatie van zorg omdat overheidszorg niet voldoende voor handen is of van slechte kwaliteit. Enkele werkgevers in dit onderzoek gaven aan dat gezondheidsproblemen de eerste reden was om huishoudelijk taken uit te besteden. Zo vertelt Jet:

En waarom besloten jullie daartoe?

Omdat ik heel weinig energie had en ik het eigenlijk niet meer op kon brengen. Kijk ik heb zelf altijd schoongemaakt tijdens mijn studie en ik weet dat als ik het heb gedaan dat het dan goed is gedaan. Dus ik vind het ook een beetje lastig om het uit handen te geven, en ik dacht:

wat een onzin, zoveel uur werk ik niet, en om dan een hulp in huis te halen. Maar ja die boot is gewoon heel groot, en het ging me niet zo goed na de geboorte van Pim, heel moe, ik had gewoon geen energie over, dus het was gewoon mijn redding, dat mij dat uit handen werd genomen.

(Vrouw, 35 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Ook Boudewijn en Els namen in eerste instantie een werkster vanwege ziekte:

E: De eerste keer hadden we een werkster omdat ik toen die acute reuma kreeg.

En waarom had je toen een paar jaar geen werkster?

E: Ja omdat ik het eigenlijk niet nodig vind.

(Man en vrouw, 42 jaar, getrouwd, 2 kinderen)

Mensen die zelf het huishouden niet meer kunnen doen vanwege ziekte of ouderdom hebben recht op thuiszorg. Met de huidige inkrimping van publieke voorzieningen signaleren onderzoekers de trend om privé zorg in te kopen, bijvoorbeeld onder de groeiende groep ouderen (Van Walsum 2007, Van Hooren 2008, Cox 2006). Pascal heeft een voltijds ‘huishoudelijke hulp’ geregeld voor zijn moeder, een Colombiaanse jongen net als Pascals eigen schoonmaker:

En de hulp van je moeder, die doet echt alles?

Boodschappes, koken, chauffeert haar rond, die is er van negen tot half zes. Maar dan moet ik er wel bij zeggen dat mijn moeder een lichte invaliditeit aan haar heup heeft, die heeft ook verzorging nodig, die kan zelf geen boodschappen doen. Dus ik heb het ook een beetje zo in stand gehouden, uit oogpunt van verzorging voor haar, hij is meer dan een huishoudelijke hulp hè.

Want eerst kwam hij minder?

Ja eerst kwam hij drie middagen in de week, toen had hij nog twee andere adressen snap je. Toen hebben we hem gevraagd, toen mijn moeder minder ging of hij dat wou doen. Hij is echt een sociaal werker geworden.

Dat hebben jullie als kinderen voor haar geregeld?

Dat betalen wij ja. Dus die heeft echt een sociale verzorgende functie, meer dan alleen maar huishoudhulp.

(Man, 43 jaar, samenwonend, geen kinderen)

In dit onderzoek zijn ziekte en ouderdom als reden voor het uitbesteden van huishoudelijk werk aan een particuliere huishoudelijk werker nog redelijk uniek. De manier waarop Pascal dat doet voor zijn moeder is dat zeker. Naar verwachting zullen degenen die dit kunnen betalen steeds vaker zelf zorg in gaan kopen op de markt (Van Hooren 2008, Andall 2000).

4.4.3. Motieven voor uitbesteden samengevat

Als mensen opgroeien in een gezin waar moeder werkt en de huishoudelijke taken uitbesteedde aan een werkster besteedt men zelf ook in een vroeg stadium in het eigen leven huishoudelijk werk uit, bijvoorbeeld zodra men op zichzelf woont, gaat werken of gaat samenwonen. Andere momenten in de levensloop waarop mensen beginnen met het uitbesteden zijn de komst van het eerste kind of een nieuw groot huis.

De belangrijkste reden om huishoudelijke taken uit te besteden is dat het huishouden geen populaire bezigheid is. Tijd en een gebrek daaraan als motief voor uitbesteding speelt vooral een rol in prioriteitsstellingen: de (spaarzame) vrije tijd besteedt men liever aan zaken die als prettiger ervaren worden dan aan huishoudelijke taken. Dit geldt voor vrijwel alle werkgevers in dit onderzoek. Daarnaast spelen in ongeveer de helft van de gevallen conflicten over de huishoudelijke taakverdeling een rol in de motivering voor uitbesteding. Voor een kleine groep werknemers met een zeer hoog inkomen is het bestendigen van een bepaalde levensstijl en hoge status ook een reden voor uitbesteding. In enkele gevallen speelde gezondheidsproblemen een rol, een verschijnsel dat bij achterblijvende overheidsvoorzieningen vaker voor zal gaan komen. Alle werkgevers noemen niet één reden, maar meerdere voor het uitbesteden. Niemand wijst het uitbesteden van huishoudelijke taken direct of uitsluitend toe aan zijn of haar participatie op de arbeidsmarkt.

4.5. Concluderend: het uitbesteden van huishoudelijk werk

De groep werkgevers op de markt van huishoudelijke diensten vertoont minder variëteit in samenstelling dan de groep huishoudelijk werkers in dit onderzoek. De werkgevers zijn typische voorbeelden van stedelijke bewoners die veel werken, weinig tijd hebben en een redelijk hoog inkomen. In dit hoofdstuk zijn een aantal kenmerken van de werkgevers uiteengezet. Daarna is de manier waarop zij hun huishouden runnen beschreven. Het hoofdstuk sluit af met de verschillende motieven om huishoudelijk werk uit te besteden.

Er bestaan in de literatuur verschillende visies op de vragers naar betaald huishoudelijk werk. Het kan gaan om typische *high professionals* in de diensteneconomie, die in de stad wonen en werken, lange werkdagen maken en daarnaast niet beperkt willen worden in de inrichting van hun woning, gezin of huishouden (Sassen 2003). In tijdbestedingsonderzoek ligt de nadruk op de combinatiedruk die werkende vrouwen voelen, tussen enerzijds betaalde arbeid buitenshuis en anderzijds de zorg voor het gezin (De Ruijter 2005). In een gefeminiseerde visie op het fenomeen van uitbesteding van het huishouden staat de emancipatie van de westerse vrouw centraal, die daarbij een migrante opzadelt met het huishouden waar zij zichzelf los van maakt (Parrenas 2003). Alle drie de visies zijn van toepassing op de werkgevers in dit onderzoek, zij het met enige nuancering.

Gekeken naar kenmerken is het merendeel van de groep mensen die huishoudelijk werk uitbesteden in Amsterdam te typeren als anderhalfverdieners met kinderen. Er zijn ook tweeverdieners en alleenstaanden zonder kinderen onder de werkgevers. Ze zijn bijna allen van Nederlandse komaf. Het opleidingsniveau is hoog, hun inkomen bovenmodaal. Er is daarbij wel meer variatie in inkomen dan een eeuw geleden. Niet alleen de allerrijkste bewoners van de stad doen hun huishouden niet zelf, ook mensen met een net bovenmodaal inkomen besteden schoonmaak- en zorgtaken uit. Op het eerste gezicht lijkt arbeidsparticipatie van de volwassen gezinsleden de voornaamste reden voor het uitbesteden van het huishouden, zoals ook tijdbestedingsonderzoek aantoont. Uitbesteden is dan noodzaak uit tijdgebrek. Is dat waar? Wanneer niet alleen huishoudenskenmerken maar ook motieven die werkgevers zelf aangeven in ogenschouw genomen worden, ontstaat er een genuanceerder beeld wat betreft de noodzaak tot uitbesteding.

De noodzaak ontstaat vooral omdat huishoudelijk werk een impopulaire bezigheid is, men heeft wel vrije tijd maar besteedt die liever aan de kinderen. Nederlandse vrouwen hebben zich niet los kunnen maken van het moederschapsideaal, willen de kinderen niet voltijds naar de crèche brengen en werken parttime om een of twee doordeweekse dagen bij de kinderen te zijn. In de vrije tijd heeft kwaliteitstijd met de kinderen een hogere prioriteit dan het huishouden. Uitbesteding van het huishouden is daarmee ook een luxe.

Voor tweeverdieners zonder kinderen en alleenstaanden is het uitbesteden wellicht eerder noodzaak: zij werken vijf dagen in de week. Maar vooral onder de zeer bemiddelde tweeverdieners heeft uitbesteding van het huishouden te maken met het bestendigen van een

bepaalde luxe levensstijl in onpraktisch ingerichte huizen zoals ook Anderson (2000) en Cox (2006) beschrijven.

Uitbesteding is wel noodzaak voor sommige werkgevers vanuit een aantal andere oorzaken dan tijdgebrek. Uitbesteding is noodzaak wanneer mensen bij ziekte of ouderdom zelf het huishouden niet meer kunnen doen. Door de inkrimpende overheidsvoorzieningen is de verwachting dat dit steeds vaker een reden voor het inhuren van een huishoudelijk werker zal zijn.

Uitbesteding is ook op te vatten als noodzaak wanneer beide partners conflicten blijven hebben over de verdeling van huishoudelijke taken. Ook dit komt relatief veel voor onder de werkgevers. Vrouwen lijken niet af te komen van de verantwoordelijkheid voor het huishouden, mannen nemen het niet over. De conflicten worden overgeheveld naar de huishoudelijk werker. In dit opzicht is er steun voor de gefeminiseerde visie op het fenomeen van betaald huishoudelijk werk. Er zijn evenwel ook mannen (met een partner) die het huishouden uitbesteden en zich daar verantwoordelijk voor voelen.

Het onderscheid naar noodzaak of luxe wat betreft het uitbesteden van huishoudelijk werk lijkt triviaal. Dat is het zeker niet. In de marketing van het product 'huishoudelijk werk' dat nu impopulair is, zou huishoudelijk werk als luxe artikel, zoals ook uit eten gaan dat is, het imago van het werk ten goede komen. Werkende vrouwen en mannen besteden huishoudelijk werk niet alleen uit omdat zij het te druk hebben maar ook omdat het een luxe is om het zelf niet te hoeven doen. Uitbesteding van huishoudelijk werk benadrukt ook tegenwoordig als zodanig de status van degenen die zich dit kunnen permitteren. Die status kan de vorm hebben van rijkdom in weelderige onpraktische woningen maar het kan ook de status van een 'goede' werkende moeder zijn, die tijd maakt voor haar kinderen. Uitbesteding van het huishouden maakt het mogelijk om arbeidsparticipatie te combineren met een aangenaam privéleven en het hebben van kwaliteitstijd.